

Front Cover
Back Cover
Half-Title Page
Title Page - English
Title Page - M#ori

He Pukapuka Reo Maori Tenei,
He pukapuka Ako i Nga Tikanga
O
Te Moni,
o Te Hokohoko,
o Te Aha, o Te Aha.

Easy Lessons
On
Money Matters,

Published Under The Direction Of The Committee Of General
Literature And Education, Appointed By The Society
For Promoting Christian Knowledge.

The Ninth Edition.

Translated Into The New Zealand Language,
Under The Direction Of The Government.

M,DCCC,LI.

Wellington:

Printed at the "Independent" Office, Willis-Street.

Easy Lessons On Money Matters, For the Use of Young People. Published Under The Direction Of
The Committee Of General Literature And Education, Appointed Bt The Society For Promoting
Christian Knowledge. The Ninth Edition.

London: JOHN PARKER, WEST STRAND. M,DCCC,XLV.

Translated Into The New Zealand Language, Under The Direction Of The Government. M,DCCC,LI.
Wellington: Printed At The "Independent" Office, Willis-Street.

Since this Edition was issued, the following Advertisement has been issued by Mr. PARKER, in London:—
Easy Lessons On Money Matters.

Tenth Edition.

By Richard Whately, D.D., Archbishop Of Dublin.

Published by John W. Parker.

He Pukapuka Ako Tenei i Nga Ritenga Pai E—Maha, O Roto O Te Taonga Nei O Te Moni, i Nga
Tikanga Pai Hoki, O Te Hokohoko, O Te Aha, o Te Aha. He Mea Whakamaori Mai I Te Reo Pakeha,
Kia Rangona Ai E Nga Tangata Maori Katoa O Tenei Motu. He Mea Ta Ki Poneke, Ki Te Perehi, O
Te Kawanatanga O Te Kuini. Na Te Kepa I Whakamaori. Oketopa, 1851.

Preface.

Any efforts, however feeble, for the enlightenment of our fellow men, have, in all ages, and under whatever
circumstances, met with the sympathies and support of a generous Public. If this be the case at Home, and
among a civilized people, with what interest may not an endeavour of a similar kind be regarded, when Races
whose interests have in a great measure become identified with our own, but without many of the privileges we

enjoy, are the objects of its solicitude.

In addition to what has already been done for the New Zealanders as the result of a friendly intercourse with the Government and with the Europeans, and for the pains bestowed by Missionary zeal in having taught so many of them to read and write in their own language; the Government, desirous of their further advancement, contemplate a series of Publications from approved Authors, and for the first, have allowed the following Elementary work to be translated and published for general information:

If thus, by making the Press available for the benefit of the Native population of these Islands, through which they may acquire knowledge in its various useful branches, they should as a people be preserved, it will form a really pleasing exception in the Histories of Aborigines, and one which will be no less honorable to the British name, than it must be gratifying to every friend of the Human Family.

Translated by Command of His Excellency, Sir George Grey, K.C.B., Governor-in-Chief, &C., &c., &C.

H. Tacy Kemp,
Native Secretary.

Native Secretary's Office, Wellington,

1st October, 1851.

He Kupu Timatanga.

He korero ano te korero—ko nga korero o mua o te ritenga Maori, ko nga korero hou o naianei o te ritenga Pakeha—inahoki, ko Nga Taonga katoa o te Pakeha, ko nga Rawa, ko te pai, ko te atahua hoki o nga tikanga o roto o te Ture Pakeha, kihai i ngaro te kimi e te tangata Maori;—i kimihia tonutia ai—na te pai kua kitea;—waihoki pea ko tenei pukapuka, ina oti te korero,—no te kitenga pea, ka kite iho ki te pai, ki te atahua o nga korero,—kowai i hua ai, ekore ranei e minamina tonu ki nga Pukapuka pakeha kia whakamaoritia, kia taia ki te Reo Maori:

Ko tenei,—maumau mohio noa te Koroheke, te Ruruhi, te Tamariki ki te tuhituhi, ki te korero pukapuka; inahoki, he ruarua rawa no nga pukapuka kua oti te whakamaori, te whakawhiwhi kia ratou—nokonei i puta ai te whakaro atawhai o te Kawana Nui, o Kawana Kerei, kia whakamaoritia ano he pukapuka, hei whakamohio mai i nga tikanga o te Moni, o te Taonga, o te Mahi, o te aha, o te aha—i nga tikanga kaore nei ano i rangona e te tokomaha o te tangata:—Heoti, kua oti hoki te whakatauki i mua—ka mea—"Ma te minamina ki te korero o te Pukapuka, ma te nui hoki o nga Roro o te tangata hei whakaro i nga kupu, ma konei ka kiia ai, he Mohio, he Tohunga te tangata;—waihoki ko tenei, he Tino Tohunga no Nga Pakeha o Ingarangi nana i tuhi i te matuatanga, whakamaoritia nei hei Pukapuka aroha ki nga tangata o tenei whenua o Nui Tireni.

Na te Kawana Nui,
Na Kawana Kerei,

I mea kia whakamaoritia,
kia taia ki te Reo Maori.

Poneke,

1 Oketopa, 1851.

Contents:

Ko Nga Whakaritenga O Nga Upoko.

UPOKO I. *Ko nga tikanga o te Taonga nei o Te Moni.*

Koia ano, ka tahi ano te taonga pai he Moni! He inati te taonga nei te moni! Mehemea kua te Moni, ka noho raru noa iho tatou, kaore hoki e riro mai nga Rawa e hiahia atu ai e te Ngakau o te tangata—Inahoki, mei kua te Moni hei takawaenga, e hara i kiia ai, ho raru te raru o te tokomaha o te Pakeha, Waihoki, akuanei tatou kite ai, ina whakaritea taua kupu nei ki te tetahi mea noa ake nei—me whakarite pea ki te Kai Hanga Hu—koiano, tona taonga to te Kai Hanga Hu, he Hu ano—kati ano tona taonga tupu ake, he Hu—ko ona Moni he Hu—koia hoki—mei kua te Moni, tena ia me ana tamariki e mate noa iho i te Kai Kore—nei ra, na te Moni—ka riro he kai—ka ora hoki ana tamariki; Tenakoa ianei, me whakarite marie te kupu nei;

Akuanei pea ko te kai Hanga Hu, ka tae ki ona Hu, ka kawae, ka haere ki te Kai Hanga Taro, ka tono ki te Taro kia homai muna, kia hoatu ko nga Hu hei utu mo te Taro—akuanei—te kianga mai o te Kai Hanga Taro, he Hu ano ona—kahore ona pai ki te Hu, engari, tana i pai ai, he Potae—heoti, ka whakaro te Kai Hanga Hu, me pewhea ra—me haero pea, me kimi, i nga Kai hanga Potae, kia tangohia mai ko te Potae hei utu mo aku Hu—ko te Potae ina riro mai, me kawae akuanei ki te Kai Hanga Taro, kia riro mai ai he Taro, kia ora ai aku tamariki, aue,—te raru mo te tangata! mate ana i te kopikopikonga noatanga ki te kimi kai ma nga tamariki, wahi iti hoki ekore e riro mai.

Na te Moni ianei ka kore he raru—ekore hoki te taonga e takoto i te tangata whai—Moni—haere kau te taonga i tenei Hanga i te Moni—ahakoa Mea, haere ana ia ka riro—Inahoki, ekore te kanohi o te Kai Hanga Taro e hoki te titiro ki te Moni, he tuku noa mai i nga Taro, na te mea, kei te mohio tona ngakau, tena e riro te hoko ki te Moni te tini o nga taonga—e riro te Hu, e riro te Potae, e riro te aha, te tini noa iho o te Taonga, no roto—no enei whakapaparanga i mohiotia ai nga mahi raweke a te Moni—tena i mua, i he noa iho te Manawa o te Tangata i te kawenga haeretanga i ona taonga tupu ake, ki tera atu, hohoko ai; ko te tangata i pai ki te Hu—i pai, ko te tangata i kore, raru noa iho i te korenga o te Moni—nei ra, na te Moni ka ora te ngakau o te tangata:

Kua kiia mai e te Karaipiture—kia kua tatou e aroha ki te Moni; Koiano, he he ano to te tangata, ina tukua whakareretia atu ona whakaro me tona ngakau ki runga o te Moni, kaore haunga ki te Moni anake, ki te tini noa iho o te taonga, o tenei Ao, inahoki, ko ta tenei tangata e pai ai, he Kai mo tana waha kia nui, kia reka; ko ta tera i pai ai, he Kahu mona kia tini, kia mahana ai, kia atahua ai te titiro e te tokomaha o te tangata—Engaro, ma konei, ma aua taonga nei ka riro ke ai nga whakaro, ka mahue ko te Atua, ka riro katoa ki te Ao—no konei te kupu a to tatou Ariki a Ihu Karaiti i puta mai ai, kia whakanuia he taonga mo tatou i te Rangi, i te wahi ekore e taea atu e te Huhu e te Waikura—a ko te tetahi wahi e ako mai ana, kia wahiiti, te wahi o te ngakau e riro atu ki te Kai, ki te Inu, ki te Kahu ranei hei hipoki mo te tinana, engari, hei te Rangatiratanga o te Atua te kimihanga i te tuatahi; muri iho, ko nga mea o te Ao.

Ko tahi ano te mea, mana ka kore ai te ngakau o te tangata e ora—koia ia—ko te ngakau awekeweke tonu ki te tini o te taonga; kite kau ano i te taonga—kua puta rawa te hiahia—kahore hoki he tanga o te ngakau—he aro tonu, kia riro katoa i a ia—i tona kotahi—engari, ko te ngakau iti wahiiti nei hoki, ka tatu tona ngakau—tena hoki ia e whiwhi ki te taonga mona amua ake—ko tera, ko te tangata aweke tonu tona ngakau, ahakoa whai taonga ia—ekore e kiia he taonga, ta te mea, he ngakau apo—ko tona he—he he nui, inahoki—kei te whakaemiemi tonu ia i nga taonga o tenei Ao, kaore hoki i te tahuri atu tetahi wahi ki te Atua; Tika rawa te kupu a Ihowa, i mea ai, kia tupato ki ta tangata ngakau apo:

Engari ko te tikanga pai motatou, koia ia—he whakawhetai atu ki te Atua mo nga taonga e tukua atawhaitia mai ana kia tatou—ko tana tera, he homai—ko ta tatou, ko ta te kai tango atu, he whaimahara tonu kia pai te whakaritenga i aua taonga—ko te whakaritenga pai ra tenei—ko te hunga e whiwhi ana ki te taonga—kia hoatu ratou ki nga hoa rawakore i roto i te whakaponotanga.

No konei ka kitea te painga o te Moni—makonei, ka ora ai te tangata Rawakore—ko te tini o te taonga, kahore pea i whakarawea ki aia, tena—ko te Moni, te rironga atu ano, tahuri tonu ia ki te hoko i nga mea i hiahia ai tona ngakau, he Taro ranei, he Wahie ranei, he Kakahu ranei, tera e riro katoa anei mea te hoko mai e te Moni—no konei, ka kitea rawatia te painga o te Moni.

I mua i te matenga o Huria i te Kai kore—i te oranga o Paora te Apotoro—ka puta te whakaro o nga tangata Kariki kia aroha atu ki nga Hoa rawakore, ki nga Akonga o te Karaiti i reira—heoti, whakaro ana ratou, ka tahi ano te hanga kino he uta atu i te Kai ki tawhiti—Kowai i hua ai, tenei te Witi te nui nei i konei i to tatou

kainga—koiano— me pewhea—engari, me kohikohi ki te Moni ki te taonga pai —ki te taonga iti te takotoranga—koiano—huihuia ana a ratou Moni—na Paora ano i kawē—i riro ai he kai ma Nga Akonga te hoko mai ia wahi—ia wahi—i ora ai ratou i te mate kai— na te Moni, koia tenei tikanga—te tikanga aroha, te tikanga pai i puta ai.

Upoko II. Ko nga tikanga o te mahi nei, o te Hokohoko.

He aha ra no te tangata, i kore ai e hanga i te Rawa i pai ake ai tona ngakau—tena tangata, ka hanga i te mea mona ano—nei ra—puta ke ki nga whare o nga Hoa hokohoko ai?

E Hoa, tenei ano te tikanga—ko te tikanga tenei— Akuanei, ka haere ko koe ki te whare o te Kai Hanga Hu patai atu ai ki a ia, nona ekore nei e hanga Tepara mona, Turu Nohoanga ranei—i te tini noa iho o te Taonga—akuanei ia karanga mai ai—e Hoa—ekore ianei koe e mohio—te tikanga ianei i kore ai au e hanga Taonga moku ake ano— koia tenei; he tini no nga Kani—no nga Purupuru—no nga aha—no aha— hei hanga, hei raweke—ka oti ai te Nohoanga kotahi—mehemea, i mano nga Nohoanga, e tika, kia tahuri au ki te raweke i tenei mahi—inahoki— ahakoa Tohunga au ki te raweke i nga purupuru i nga whao—ekore ianei anei mea e oti kau te hanga—engari, ma te ahi kia tahuna, ka oti ai nga whao te hanga a—ahakoa oti —oti rawa ake—he turu kikino, ka pa ianei he tangata mohio au ki tenei mahi ki te Kamura—e pai te hanga—engari ano ia he Hu; naku taku Mahi, te hanga Hu—oti noa ake nga tekau pea Hu i au—tena ko te Nohoanga kotahi, ekore e oti — waihoki, whakaritea ianei taua tikanga nei ki te Kamura— Ki te Kai tui Kakahu ranei—tena ratou e ki katoa mai, ekore mohiotia e raatou—engari ano, me mahi ake tena tangata i tana mahi—i tana mahi i mohio ai ia—muri iho—he pai anake ki te hokohoko atu ki nga taonga o tera atu; Ko nga pai anei o te tikanga nei o te Hokohoko.

He Iwi ano—kaore i a ratou te tikanga Hokohoko o te Moni—ko te tikanga o tera whenua—he whenei—ka hanga ko te tangata i tona whare ake ano—hanga ai ano hoki i ona Weruweru—i tona Waka hei hoenga ki te hi—i nga aha noa iho—i nga aha noa iho—Apiti mai hoki ko tana Mara— ko ia anohei kai Ngaki— tona tukunga iho—he Iwi Rawakore —he kino noa iho—he kore—e ata mohio ki te mahi—Nakonei hoki, ka tare tonu nei te ngakau o te tangata kia waiho— koia ano hei tohunga hei Kai Hanga i nga mea katoa—tena te kino kei muri iho—i kino te hangahanga o nga taonga, i kinotahi hoki te ahua o nga tangata o era whenua—he tokohia ake nei ano nga tangata, mate noa i te Kai kore—i runga o te oneone kua kiia—mei mahia e te mohio, he mano te tangata hoi kai i nga kai—ko nga tukunga iho anei o nga whenua—kaore nei he moni hei takawaenga—kahore nei he Hokohoko.

Upoko III. Ko nga tikanga i Nga Rawa o tetehi Whenua—e utua nei mo nga. Rawa o tera Whenua ake atu He Hokohoko Ke Ano.

He Rawe ano to taua tikanga nei to te hoko atu i nga Taonga o tetehi whenua—hei utu mo nga taonga o tera whenua ke atu; Inahoki, me whakaro—he Taonga ke ano to tetehi whenua—he Taonga he ano to tetehi—puta ai te whakaro—me hoatu atu o tenei—mo nga rawa o tera —kia whiwhi tahi ai—i penei hoki—ara, ko nga Rawa o tenei Moutere o Nu Tireni, me tuku atu hei Utu mo nga Rawa o tera Motu o Ingarangi—i rite tonu ki nga Motu, ki nga whenua katoa—nokonei—ko te Iwi i kore—ka whiwhi ke atu ki nga taonga o tera atu—ka ora ngatatahi.

Na te Moana hoki i pai ai taua ritenga Hokohoko nei— ahakoa na te moana i wehewehe nga whenua, ina tirohia e te kanohi—kaore hoki—na te Wai, ara, na te moana i patata ai—mehemea he tuawhenua anake—ekore te mano o te taonga e taea te pikau haere—i te taimaha, i te nui hoki o te utu ki nga Kata hei pikau—ekore hoki te Kaipuke e taea te to—ahakoa tini nga Hoiho hei to, kaore hoki engari ano—ma te Hau ma te mea utu kore—tona Ara he kaipuke—kua takoto noa mai—kahore he kianga atu kia hanga mai he ara—he mea kua takoto ke noa ake i waenga moana;—a he mea ano, kerī rawa te whenua—whai awa rawa—whanatu noa atu—uta ai nga taonga ki runga kaipuke—ka waiho ma te Hoiho e to haere i uta; me he tua whenua—kaore hoki e taea i te taimaha,—na te wai hei whakamama, hei whakapaneke—haere ana ka riro— ahakoa rua—toru ranei, nga kuri hei to, he pai noa iho.

Heoti—he Iwi pohehe nga Iwi e puhaehae nei—e tutu nei—e tari tonu nei i te pakanga—huatu—he Hoko

Hoko anake ano te mahi pai—te mahi ata noho, te mahi whakawhiwhi i te tangata ki te taonga; ko tenei—Ko nga tohu atawhai a te Atua, whiua ketia ana e te tangata e he tonu nei ona whakaro.

Upoko IV. He whaitakinga tenei i Ngu tikanga o Nga Moni Katoa.

Na te aha ra i marere noa ai te taonga mo te Hanga meroiti nei, mo te Hiriwa—mo te Koura—mo te Kapa?— tenei ano; Akuanei, ka pataia ki te tangata te tikanga i riro ai te taonga i te moni—ka ki mai—he pai ano nona— inahoki—ekore te mano o te taonga e takoto i aua Moni meroiti nei—Ahakoa mea, haere ana ka riro; Ko nga Taro a te Kai tunu Taro—e riro—he Koti i tuia e te Kai tui Kakahu e riro—te Taonga katoa e riro, e kore e takoto i nga were moni nei—ko tona tikanga hoki he takawaenga —tona ingoa nui he Hokohoko:

No nahea ra i timata ai te tikanga o te Hokohoko o te Moni? Na te aha ra Nga Iwi o te Ao i rite katoa ai te whakae ki te tuku noa atu i o ratou taonga mo nga wahi Koura iti nei, Inahoki—heoti ano tona pai to te Koura, to te Hiriwa—ko te whakawhiwhinga kautanga ki te ringa o te tangata, muringa iho ano, ka riro ke atu te hoko— heoti—te aro noa mai te tangata ki nga Kirikiri ki nga Kowhatu maori—inahoki wahi—iti nei hoki—he rite tahi te pai ki to te Koura—ki to te Hiriwa; Aea ranei, ka waiho ko nga Kirikiri hei Moni—ko nga Koura ko nga Hiriwa me whakarere:

Ko etehi tangata e ki ana—na te Tohu o nga Kingi o nga Kuini—kua rapa ki runga ki aua Koura nei—i kiia ai he moni—he hori, he tito tahi—Inahoki, mehemea he Kapa i rite tahi tona nui ki to te Hereni—whakapa rawa ki te ahua o te Kuini—karanga rawa hei Hereni—kaore hoki e tika—ekore te tangata e aro ki tenei tu hereni—ahakoa ranei hokoa atu taua kapa nei—ekore te tino taro e taka mai—kei tona tikanga ano, kei, to te Kapa, te mareretanga mai o te Taro—ko to te Hereni he hipa ake ina riro mai; Ma te Ture e ki taua Kapa nei kia karangatia hei Hereni he tika —ko te ingoa kau ia—ko te ahua—e mau tonu to raua ahua—he ahua ke ano to te Hiriwa—he ahua ke ano to te Kapa—nokonei i mohiotia ai, ahakoa Ture, Ahua Ranei o nga Kingi, o nga Kuini, he tikanga ke ano te tikanga i taongatia ai te Moni.

Tenei ake ano.—Akuanei ko nga Hereni pea e maha whakarewaia ai ki te ahi—ano ka rewa—tena ano tona utu e rite ki to te Hereni Maori—ahakoa rewa i te Ahi— he Hiriwa tonu—kaore ano i poka ke te ahua—Ko te tu ano hoki tenei o te Koura, o te Kapa—ahakoa, rewa i te ahi —ko te ahua o te Koura, o te Kapa, e mau tonu ana; Mei kore te pai o tenei hanga o te Hiriwa o te Koura— ekore ianei e raweketia hei taonga Hokohoko.

Heoti—ehara hoki i kiia ai, ko te Moni anake te taonga. —Kei etehi Iwi he tikanga ke ano—Kei nga Iwi Mangumangu—he hori te hanga nei te Moni—tera ke ano tana Moni, he Kokota—tuitui rawa hei Hei—kaki—waiho rawa hei Moni—ka hokoa ki te kai—ka onotekau kokota—ora rawa te tangata mo te ra tahi i te kai—a—He Iwi ano,—he kakahu,—tapahi rawa kia nonohi—waiho rawa hei Moni—ehara i kiia ai—hei kowheka—kao—hei hoko noa atu ki te taonga.

Engaro—he hanga kino te tu i nga Kokota nei—kihai i rite te pai ki te Moni Hiriwa—ki nga Koura—ki nga mea pai —ki nga mea iti—ki nga mea maro—ki nga mea ora; Ahakoa iti, ina tirohia e te kanohi,—ko te utu i nui—ko te Kapa i kore—ehara te Kapa—he mea taimaha— inahoki—hokoa atu ki te Hoiho ki te Kau ranei—e taimaha te tangata i te pikaunga Kapa—ka pa ano, kei ta te Koura—ahakoa tekau nga Hoiho, ma te Kapukai o te ringa e hapai nga Moni ina Utua atu ki te Koura.

Ka kite nei tatou i te pai o te Koura—koiano,—he pai ano hoki to te Noti—tona tikanga to te Noti ko nga Moni kua karangatia i roto, mei kua te karangatanga o nga Moni o roto—tena ianei ekore e tahuritia e te tangata—nei ra—na te ngakau ka mohio he moni tonu—koia te Noti—te taonga mama—te taonga rawe,— i paingia ai e te tangata—he whakaronga no te ngakau— tera e riro mai he moni ina tiaitia atu—e riro hoki te taonga te hoko e tenei hanga e te Noti—inahoki—kua kitea tona ritenga—he moni tonu—he tino taonga.

Upoko V.

Ko nga tikanga o te kupu nei o Te Taonga.

Ko nga Moni papai he Koura, he Hiriwa,— ko to raua pai tenei—hei iti—he mama—he kore—ekore e taimaha —ko te iti—i iti—ko te taonga i nui—no konei i karangatia ai
"He Kowhatu Utu Nei."

Heoti—Na te aha ra i pahika ake ai te utu o te Koura, o te Hiriwa, i to te Rino? Inahoki—he maha ke nga mea i whaihangatia ki te Rino—mei kua te Rino—tena tatou e mate i te Maripi kore—i te Kutikuti kore— i te

kore noa iho o te tini o te Rawa: ko enei taonga katoa, ekore e oti te whaihanga ki te Koura ki te Hiriwa ranei—ka pa ano, a—ma te Rino ka oti ai; Oti ra—tenei ano te tikanga i kitea ai te tohu o te taonga—o te tini o te Rawa—ehara i kiia ai—ko nga Rawa papai nga tino taonga—he hori—inahoki—he pai ano to te Angi e hangia nei ki roto o te tangata—i ora ai;—heoti, ahakoa pai— ahakoa mate te tangata ina kore he Angi hei manawa mona; ekore e riro te taonga i te Angi te hoko—he mea takoto noa iho te Angi;

Erangi, kei etehi whenua he taonga te Wai e inumianei— he iti no te Wai—nokonei ka hokoa te wai ki te moni—e korerotia ana e te Karaipiture—he Take Pakanga nga wai Puna o mua—kei te pukapaka o Kenehi—kei te 21 0 nga Upoko—kei te 25 0 nga Wharangi—he kore wai i penei ai —i pakangatia ai—no reira i kiia ai te Puna Wai he taonga —ko te pai o tenei hanga o te wai—he pai ano—ko te wahi i kiia ai he taonga, no te korenga—he whenua kore wai— waihoki, na te korenga o te Rino i kiia ai he taonga—ko te whenua kore Rino—ko reiramohiotia ai he taonga te Rino —kua kitea ki nga Moutere o waho o te Moana te pononga o taua kupu nei—ahakoa whao noa nei—e riro te Poakanunui ki te Hoko—ko te rite tenei o nga tangata o Nui Tireni—i te moa kiano i kite i te Rino—na te atawhai o te Atua—i rato katoa ai nga whenua i te Rino, he mea tahu ki te Ahi—whaihanga ai e te ringaringa o te tangata hei taonga.

Na te kore—i kiia ai te mea, he taonga—koiano,—na te kore tetehi wahi—ko tetehi wahi ano—he kore ano— e kore e taongatia,—inahoki,—he Kowhatu ano, ahakoa i takitahi,—i kore,—kaore hoki e taongatia—he kore ano—ekore e minaminatia—he Kowhatu takoto noa— a—He Kowhatu ano i rere ke te ahua—i piwata—ahakoa i kore ake ona pai, ko te ahua kau—he taonga tera,—na te pai o te ahua i taongatia ai—Koi nei,—ko te tu i te Taimona,—i te tini noa atu o te kowhatu; ko nga mea anei e minaminatia ana e te tangata—he taonga piwata— kia pai ai—kia atahua ai; ko nga kai,—ko nga koheka, e whakarerea era—tahuri tonu ki nga Taimona—ki nga mea kua taongatia—ara—na te kore ka kore—koia i kiia ai he taonga;

Te tikanga i minaminatia ai anei mea, he pai, he atahua, ina tirohia e te kanohi o to tangata—ko te atahuatanga tetehi wahi,—ko tetehi wahi, he tohu whaitaonga; inahoki ka kitea te tangata e mau ana i tenei hanga i te Taimona i te Rupi—ka kiia he tangata whai— taonga: koiano—inahoki he pai ano to te Ripene kanapa, he pai ano to te Puawai Rakau,—heoti ko te wahi i paingia ai Nga Kowhatu Utu nei—koia ia ko te Nui o te Utu—nokonei te wahine i pirangi tonu ai ki nga Kowhatu Utu Nui—he mea kia kiia ai he wahine whai taonga; ko era,—ko nga Puawai Rakau—he mea takoto noa tera, ehara ianei i te taonga;

He pai ano to te tangata, ina kakahu i te kahu pai,— akakoa Tane—ahakoa Wahine,—mo ratou atu ia mo te Iwi whai rawa:—tena, ka poka ko te Tutua ki te whakawhiwhi i a ia ki nga mea Utu nui—tena tona raru kei muri iho—ara— ko te raru tenei,—ko nga moni i kiia ai hei monihokokai—kahu mahana—taonga mea noa iho nei,—ka whiua ketia mo te tino o te taonga—ka whai i te ritenga o te Iwi whai—rawa—heoti, ka tahi ano te hanga kino, he hui i nga taonga nunui ki roto o te kino, o te tutua.

E Hoa; kua rongo nei koe—ki anei tikanga—kia mohio hoki koe,—ahakoa mea,—ekore ianei e taonga noa —ahakoa pai, ekore hoki—ka pa ano; kia kitea te korenga, kia kitea takitahitia ki te mata o te whenua, engari tena—he taonga—ko te mea takoto noa, ehara tena i te taonga—tena, ko te mea i taea e te mate o te Uaua—engari tena, he taonga.

Nokonei i mohiotia ai te tikanga o te Koura o te Hiriwa—Ko te Rino ehara—he mea utu iti—he mea takoto noa—tena, ko te Koura ko te Hiriwa—ma te mate o te uaua ka kitea ai—he korenga, nokonei i kiia ai he taonga—na te kore tetehi wahi—na te pai hoki na te nui o te Utu: Me whakaro ianei—ma te mate o te uaua ka whiwhi ai te tangata ki te Koura—he mea keru ki te whenua—tona ahua, ano he one puehu—matua horoi kite wai—ki te onepu, ka kiia ai he Koura—Ko to te Hiriwa—he rere ke tona ahua—he mahi ngawari tera —nokonei—ka tini ko te Hiriwa ka iti ko te Koura ko te mea uaua ki te mahi.

Na te kore tetehi wahi,—na te pai tetehi wahi, i kiia ai te mea, he taonga—koiano,—tera ano hoki tetehi wahi —ko te waihotanga hei takawaenga—hei Ara Hokohoko —kia riro mai ai te taonga o tera atu;—he taonga ano te mea—he taonga ano te mea—he taonga hoki te Ora— heoti, ekore te oranga o te tangata e rite ki te Moni— ko te moni e tangatangohia ana e te ringa o te tangata, e hokoa atu ana ki te taonga—tena ko te oranga o te tangata —ekore e tae te aro kia kawea atu to oranga o tetangata ka hoko ki te taonga—i rite to te oranga o te tangata ki te wairua—he mea rere noa—ekore e mau i te ringaringa te pupuri;—he hiahia ano to te turoro—ki te oranga o tera tangata kia riro mai mona—hei taonga ora mona— heoti, me pewhea te ora ka riro mai ai? Nokonei, ahakoa moni, ahakoa oranga—he taonga ngatatahi—heoti, kihai i rite te taonga ora ki te taonga moni—ko te Moni he Ara Hokohoko—tena ko te taonga o te ora, tona whakarawenga kei te tangata kotahi;—ekore hoki e taea te hapai, te kawea, mo tera tangata ke atu.

Ka tae tatou ki te Rua o nga Takiwa o te upoko nei— hei konei, me timata he kupu patai—he kupu whaimahara —koiano, me timata;

He Patainga.

- He aha ra no te Angi e hangia nei te kiia ai—he Taonga? He kore ano—ahakoa he pai ano to te Angi kia

- hangia hei oranga mo te tangata,—he mea takoto noa, he mea hanga noa iho,—ekore e kiia he taonga.
- He aha ra no etehi o nga kowhatu ngaro nei—te kiia ai he taonga? He kore ano—He ahakoa ngaro,—kaore I te kitea e te tokomaha o te tangata,—he kore ano, ekore e minaminatia e te tangata.
- He aha ra no te oranga o te tangata te kiia ai, he taonga? He kore ano,—he ahakoa? pai te oranga o te tangata—ekore e taea te hoko atu mo te tangata ke,—nokonei i kore ai e kiia he taonga.
- Na te aha ra te Ho ngaki whenua nei i kiia ai he Taonga? He pai ano nona, hei ngaki i te whenua—ka tahi;—he kore—ehara i te mea takoto noa i te whenei me te Puawai o te Rakau,—ka rua;—he taonga pai ki te hokohoko atu ki te tangata ke,—ka toru;—na konei i kiia ai he taonga, te Ho—koiano.
- He aha ra no te Maripi Hiriwa—i poka ke ai ona utu i to te Ho? Ahakoa i rite tahi to raua painga—ko te mea tenei i pahika ake ai te Hiriwa, he korenga—me whakamate e te uaua o te tangata—ka taea ai;—na konei te Maripi Hiriwa, i kiia ai he Taonga nui ake i te Ho—i te mea oti i te Rino te hanga.

I rite tonu taua tikanga nei ki nga Taonga e hiahiatia nei e te tangata, kaore nei e rere noa mai—me mahi ki te uaua ka tahi ka whiwhi—nokonei—ko nga mea Utu nui,—ehara hoki i taea noatia ai—na te uaua ano o te tangata;—ko etehi pea e ki ana, na te whakamatenga o te tangata ki te mahi nana anake i nui ai te utu o te taonga—he hori—engari ranei—na te mea ano ka taongatia te taonga—no konei i tare tonu ai te manawa o te tangata ki te tiki ki te mahi mai—Ko te ritenga kei te tangata e kai nei i te Kuku i te Tio ranei—he mea hanga noa te kainga kautanga,—engari, nana ka tupono ki tetehi kowhatu utu nui ina mawhera te kuku—ka koa—nei ra, ehara i te mea mahi ki te uaua—nana ano ka tupono, ki te taonga, kua taongatia—aua atu te wahi a te naua—he wahi ano ia ta te uaua,—engari—ko ta te taonga kua taongatia—tare ana te manawa o te tangata ki te kimi, ko tona utu hoki—tena e nui.

Heoti, ka tahi tatou ka rongo—na te taonga ano ka taongatia—ehara i te mate o te uaua nana anake i taongatia ai—he hori—na te taonga ranei koia i riro ai te tangata hei kai mahi;—I whenei hoki te whakaro o te Atua, kia kaua ai e noho mangere te tangata,—whakaritea ana e ia,—ko nga taonga o te ao me mahi ki te uaua, ka riro ai,—kua rongo hoki tatou—ma te kakawa o te mata—ka kai ai te tangata i te kai—nokonei—kua mohiotia—me mahi ka whiwhi ai te tangata ki te kai—ki te taonga, ki te aha—ki te aha.—

Upoko VI.

Ko nga tikanga o te utu o te Mahi a te tangata.

He tangata ano i nui te utu o tana mahi—he tangata ano i—iti te utu,—kei te tu o te mahi a te tangata, te ritenga;—ko te utu ki te Kamura i nui ake i te utu ki te kai Parau whenua—ko te utu ki te kai hanga Wati, i nui rawa ake—heoti, ehara te tikanga, i te tikanga whakakaha o te mahi—he tikanga ke ano;

I whenei ano hoki te tikanga—o te tangata e mahi ana i nga mahi a—ringaringa,—i nga mahi hoki a te Roro o te tangata.—Inahoki—kihai to te Kaituhituhi tona utu—i rite ki to te Roia—ki to te Takuta ranei—he mahi a ringaringa ta te Kai tuhi—koia i iti iho ai te utu ki a ia—tena ko ta te Roia—ko ta te Takuta—me mahi e te roro o te tangata ka mohio ai ia ki tana mahi—nakonei i rahi ai te utu ki a ia—Kei konei ka kitea, ehara i te taumahatanga o te mahi, na reira te tikanga o te utu, kao,—na te wahi ngaro—na te wahi mohio—koia i nui ai nga utu o te mahi a tera tangata, a tera Tohunga.—

I pewheatia ra i poka ke ai te ritenga o te mahi a te tangata? I peneitia—i rite ano te taongatanga o te mahi, ki te mano o te mea—ki te Koura, ki te Hiriwa,—na te korenga o te Koura, i kiia ai he taonga—waihoki—ka kore hoki he Kaimahi, ka nui ake hoki te utu o te mahi a te tangata.

Na te aha ra i tini ai nga Kamura, me nga Kai Parau whenua—ko nga Takuta, Ko nga Kai hanga Wati i kore—i ruarua? Koiano,—ko te take tenei—ko nga Kamura ko nga kai Parau whenua he hunga takoto noa,—ekore e taro ka mohio ina whakakona—tena, ko te mahi a te Takuta a te Kai hanga wati he mahi nui—he mahi na te roro—he mahi ngaro—kia maha nga tau o ako ana te tangata ka mohio ki te mahi i anei mahi—Nokonei;—ko te utunga i nga kai whakako,—ko nga utu mo nga kai, mo nga aha noa iho, e ora ai nga akonga i nga tau—e—maha,—ka hira ke nga moni;—no konei, ma te tangata wai taonga, e pono ai te tuku atu i tana tamaiti kia whakakona—kia waiho ai a mua ake—hei Takuta hei Roia ranei—ko te mano o te tangata ekore o tae te aro, i te nui o nga utu—i te kore o te Moni—no konei, i puta ke ai te utu o te Takuta—i iti ai to te Kamura;—he tikanga whakariterite tenei kia kitea ai nga tikanga o te utu o te mahi—na te nui o te utu ki nga Kai whakako,—na te torutoru o nga Takuta o nga Roia i poka ke ai to ratou i o te tokomaha, i nui ke ai he utu kia ratou, ta te mahi tohunga hoki tana hanga.

Ko konei mohiotia ai,—na te korenga o te taonga i nui ai te utu—waihoki—ma te korenga o te Kai Mahi, o te Tohunga, ka nui ai ano hoki he utu mo ratou.

Engari, kotahi te mea i pahure i tenei, i te tikanga ako;—ahakoa, ko taua mahi tahi;—Ko te tangata i,

whakakona,—Ko te mea i tohungatia noatia ake— ma te mea tohunga noa,—kihai i akona—mana,—ma taua tangata—te tino utu—inahoki—kua kitea ki te ahua o tana mahi—ahakoa,—kihai i akona—he mohio rawa—atu,—heoti,—he ruarua nga tohunga tupu noa ake—na konei te nui o te utu i roto ai i a ratou—he pai no ta ratou mahinga.

A, tera ano he mahi,—i poka ke te tikanga—i rahi te utu—i poka ke ai te tikanga—ehara i te nui o te utu o te akongatanga iho—he tu ano no te mahi—he kino, he matemate—ko te tu, i nga kai kerī Koura e hou nei ki roto whenua noho ai—i nga kai hanga Paura—i nga kai pani whare ki te Peita—na te haunga hoki o te peita i kai ki roto i te tangata i, mate ai,—nakonei—ka rapua ano ki te tikanga i korerotia ake uei—ka ruarua nga Kai Mahi—ka rahi te utu,—ka tini he kai Mahi—ka iti haere te utu—koiano he tika tonu.

Ko te takiwa tuarua tenei.

Ko etehi tangata e ki ana, erangi te whakarite tonu o te utu—kia rite—kei whakanuia ki te tetehi —kei whakaitia ki tetehi—mo ratou e mahi tahi nei,—he tika ano te kupu nei—mehemea ia e kawea kuaretia ana te tangata hei Taurekareka ma tera tangata ke atu,—inahoki—ahakoa kaha ki te mahi—i whenei te tu o te taurekareka me to te Hoiho—kati ano nga utu—ko nga kai—me mahi noa iho—no konei tetehi wahi o te kupu nei i tika ai—kia whakaritea katoatia te utu o te mahi kia rite—koiano, oti ra—he he ano, inahoki—ko te he tenei—mehemea—e waiho ana hei tikanga—tena, e pa katoa ki te nui o te taonga—inahoki, he taonga te mahi,—waihoki tena ngeau e he—ina waiho au hei kai karanga i nga utu mo nga taonga o te tangata ke—te waiho ko ia ano hei whakarite i nga utu o ona taonga ake ano—erangi tera,—tena ka poka atu ko au hei tono noa i nga taonga o tera tangata—kino tonu—waihoki—ko te mahi, ko te taonga, rite tonu raua—ko koe ko te kai mahi—ko te tangata i nga taonga—korua, korua,—he mahi tau—he taonga tana—me waiho marie ko korua ano hei kai whakarite mo nga mahi—mo nga taonga;—Me whakarite marie taua kupu nei kia ata mohiotia ai te tikanga.—He —Kau pea he Taewa ranei—he Poaka ranei aku, koiano, he tika ano, kia karanga au i te utu i pai ake ai toku ngakau, na te tangata ka kore e aro mai—he pai ano— ko te karangatanga i nga utu, he tika—ko te whakakorenga mai e te tangata he tika tonu, ko te tohe tonu atu kia riro i taku i karanga ai—he he to tera—ko te tu ano hoki tenei i nga Kai mahi—ekore ianei e tae te aro, kia kiia noatia atu tera tangata hei Kai mahi—engari—ko te utu kau me karanga—nana ka kino mai—e pai ana—pai tahi hoki—pai tonu:

I mua; he tikanga ke—Ko te Ture Nui te kai whakarite i te utu mo te mahi a te tangata—karangatia ana, e mea, te utu o te Mahi;—kauaka i te nui ake, i te iti iho ranei—manawa te ritenga he:—kihai i roa—ka kitea te he o taua tikanga—whakarereana ana;—te tikanga i whakarereana ai, he rite tonu o te utu ki nga kuare ki nga mohio—nokonei ka ahua pakanga,—engari ano,—ahakoa, mahi—ahakoa taonga, ahakoa hokohoko,—me waiho marie—ma ia tangata ma ia tangata e karanga tana e pai ake ai tona ngakau—Na te tangata ka kore mai;— e pai ana—he ahakoa— ko tana karangatanga i pai— waihoki ko taku e pai ana ano hoki.—

Ko etehi tangata e ki ana, kei te ritenga o nga utu o te kai te tikanga o te utu mo te mahi—no te nuinga o te utu o te kai—ka nui,—ka nui hoki to te mahi—ka iti to te kai, ka iti hoki to te mahi—he hori,—whenei ai te whakaro o Nga kai mahi—ka nui te utu o te kai—me whakanui hoki te utu o ta tatou mahi;—

Heoti, e he ana ianei tenei whakaro,—inahoki, kua rongo tatou—na te mohio o te Kamura i poka ake ai te utu o tana mahi i to te kai Ngaki whenua,—na te mahi ngaro,—na te mahi raweke, koia i whenei ai;—ko nga Kamura i ruarua,—ko nga kai Ngaki oneone he tokomaha—he hanga takoto noa te mahi o te whenua, ma te kuare e mahi tenei mahi te one one—I rite tonu taua tikanga nei ki nga whenua katoa i kore he kai mahi— he penei me nga kainga e nohoia houtia nei e te pakeha; —rokohanga atu, kahore—he kai mahi—ara, he ruarua rawa—ka kite koa nga kai mahi i te kore—ka karanga kia nui he utu mo ratou—no te tininga o nga kai mahi ka tini,—ka whai tangata, ka heke haere hoki te utu— heoti—ahakoa iti te utu o te kai, ekore e waiho i te tikanga o te utu o te kai, he utu mo—nga kai mahi— engari whai tonu ano te tangata i te tikanga o te utu o tana mahi, a ia tangata, a ia tangata, puta noa.—

Engari, he wahi ano ka kitea ka tini he kai mahi—kei konei—kei te tininga o te tangata, ka mate i te kai kore—rere tonu ki te mahi—kati ano te utu mo nga mahi ko te kai—ahakoa he nui ke te utu o te kai—me aha i te tini o te tangata—kimi marie ai i nga kai mahi iti nga utu:

A, He wa ano,—ka puta he tikanga ke—he tau mate pea i te kai, i te aha ranei—akuanei;—to te utu ki nga kai mahi i iti rawa—te rahi hoki he utu—ka whakaro, ka mate ratou nga kai mahi i te kai—ka tonoa e o ratou Rangatira kia haere, kia kimi mahi ke ma ratou—ko te mahi whenua me whakarere,—ta te tau mate tana hanga—kahore he utu mo te mahi.

He wa ano,—he tau whai kai—he tau ora—ahakoa iti rawa te utu o te kai—tena nga utu o nga kai mahi te kake haere na—no te korenga o te tangata i penei ai te tikanga:—

Heoti—ka rongo nei tatou—ehara i kiia ai—me whai ki te tikanga o te utu o te kai he ritenga mo nga kai mahi— he hori—engari ano kei te peneitanga—kei te korenga o te tangata hei kaimahi, ka rahi te utu—ka nui te tangata, ka iti haere te utu o te mahi.

Engaro,—he wa ano, ka rokohanga nga kai mahi whenua e te mate i te kai kore—i te kahu kore—ahakoa no ratou ano te kuare—te whakaro marie te ngakau—ki nga wa o te mate kai e takoto mai ana—ka whaitohu i nga moni,—ka wehewehe marie,—ko etehi hei o mo tenei po—ko etehi, me waiho—me titiro marie—mo a te putanga mai o tetahi wahi he—o te wahi kore mahi, hei whakawhiwhinga ki te moni—ka ora i te mate kai.—No konei i puta ai te whakatauki nei, a nga Pi—na te Ngaro hanga Honi;

"He haerenga atu no te Mawhiwhiti i te Makariri— i te korenga o te kai—tae tonu ki te nohoanga o nga Pi, tonu atu ai i nga Honi kia homai mana—he hemonga nona i te kai;—Ano ra hoki ko nga Pi—i whea koe i te Raumati nei?—te whakaro koe—he Hotoke kei mua ake—ka whaitohu marie i nga kai—kia toe—kei mate i te kai kore? te kianga ake o te Mawhiwhiti—koiano—he tika tonu—heoti, noku te kuare—i warea au i te Raumati nei—ki te kai—ki te inu—ki te kanikani—ki to takaro noa iho—kihai he whakaro i puta ake—he Hotoke kei mua ake nei—Ano ra hoki ko nga Pi—he tikanga ke ta matou,—to ta matou, he uaua tonu ki te mahi kai i roto o nga ra Raumati—ka ki nga kete, whakatu tonu atu—hei kai mo te Makariri—mo te wahi kore kai—tena ko te tu i a koe—ekore nei e whai—mahara, e mate koe a te Makariri i te kore kai"—koiano, ka tahi ano te Whakatauki ahuareka—ka tahi ano te tikanga pai na nga Pi!—engari hoki me waiho hei Taurira mo tatou mo nga tangata.—

Upoko VII.

Ko nga tikanga i Wahi Taongatia ai tetehi Hunga—i Rawakore ai tetehi Hunga. Wharangi Tuatahi.

Koiano—otira haunga o nga Kai mahi—ko o ratou nei oranga, kei te ritenga o te utu o nga mahi; He Iwi ke ano—ko te tu i nga Rangatira—ekore nei e tahuri ki te mahi;—i ora ai ratou—na nga Matua no mua te whakaemiemianga o nga taonga—tu iho ki nga tamariki—no konei ka whai rawa;—he mahi ano ta ratou—he mahi Runanga Nui—he Kai whakawa—heoti ko te utu i kore—ko ratou ano hei aro atu ki era mahi—ta te Rangatira tana mahi; Ko te Rawa ia—he nui ke nga Rawa—he noho noa iho te mahi.

Erangi, ko te tu i te Hunga whai taonga—he rua rua, ko nga kai mahi i nui ke o Ingarangi;—kei etehi whenua— i kapi katoa i te Iwi Rawakore—nui atu to ratou mate—kei nga Moutere Maori—he Iwi mate i te kai—i te kakahu— i te taonga— erangi ko nga whenua—kua takoto pai te tikanga o nga Ture—he tikanga pai to reira, he tikanga penei me to Nui Tireni he tikanga ora—to te ora tenei— ko ia e kaha ana ki te mahi ekore e noho mangere— a—e whaimahara—e pera ana me te ritenga o te Pi—tena ia e whiwhi ki te taonga;—whanau rawa ake nga tamariki, kua whiwhi ki nga taonga i whakaemiemi ai Nga Matua.

He tikanga pai ano taua tikanga nei mo nga tai tamariki—mo ratou e minamina ana ki te ako—e whaimahara ana, e kaha ana ki te mahi—ka kaha ki te mahi—ka tiaki i nga taonga, ka toe nga Rawa—hei Rawa ma nga tamariki—muri iho ko nga tamariki— ka whenei tahi to ratou whakaro ki o nga Matua—ekore e wheau ka waiho ratou hei Hunga wai Taonga—I penei tia hoki te tikanga i whiwhi ai etehi o nga Rangatira Pakeha ki o ratou taonga—he mea whaimahara—he mea tohu tohu marie—heoti, ko te tangata ano i whiwhi ki te taonga i whiwhi—ko te mea ano i kore—i kore—ekore hoki ianei e tae te aro—ko nga hunga rawakore kia tu katoa ratou i te taonga—ahakoa—kore—me aha,—he pai ano to te ngakau ina minamina ki te taonga, hei Rawa mo nga tamariki, otira, kaore i te nui rawa ake o te taonga, engari ano i to te ngakau humarie.

He whenua ano, ahakoa tohungia te taonga e te tangata —tera e riro nga taonga—te muru o te tangata ke—na te he ianei o nga ture o era whenua—nokonei hoki, ngoikore tonu te tangata—kaore i te tahuri ki te mea taonga mona,—he wehi; kei whenakotia e te tangata ke— tona tukunga iho—he whenua Rawa kore—te tu o tona tangata, he Rawa kore ano hoki.

Wharangi Tuarua.

Ka rongo nei tatou ki nga tikanga o te Hunga whai Taonga o te Hunga Rawa Kore—he wahi ano ki te taonga—he wahi ano ki te rawa kore;—tena ranei—ka tangohia i nga taonga o te Hunga whai Rawa—tuhatuha ina Ki te Hunga taonga kore—kawai i hua ai, e pai ake he tikanga mo ratou? ekore—engari ranei—ko konei kitea ai te korenga iho o nga Rawa— ahakoa riro mai nga taonga o te Hunga whai Rawa—ko te tu ano o mua—e kore hoki e mutumutu te mahi—inahoki, me mahi ki te ringa o te tangata, ka whiwhi ai ki te Kai, ki te Kakahu, ki te aha, ki te aha—engari,—i to mua tikanga —mahī atu te tangata ka riro mai te Utu i te tangata nana te mahi—i te wahi o te taonga—tena, ka whakaratoa katoatia ki te Rawa—kei whea te huhuatanga o te moni— tona tu—to tenei tikanga—koia tenei—mahī atu te tangata—kainga ake nga kai—ka pau—ekore te whakaro e mea—kia whaitohungia he moni—he wehi—kei rangona —tikina mai—tangohia e te tangata ke:

Ekore e ngaro te tukunga iho o tenei tikanga—akuanei, ka puta pea—he tau mate kai—ka puta ko nga mate turoro ranei—me pewhea ra he tikanga mo tena tangata —kua ngaro katoa nei ana Rawa,—nga moni hei oranga mona?

Akuanei—no te matenga ka mate—tana e kimi ai, he mahi mana—a kowai i hua ai—tena te tangata e tahuri ki te tuku mahi mai mana—kua kore nei hoki nga Puna o te moni;—ko ratou ko nga tangata—i pono te toenga wahi iti o nga Moni—e kore e hamumu te reo— he wehi—kei rangona—tikina mai nga Moni, tangohia— ta te wehi tana hanga—kawe rawa ki roto o te Ana Kowhatu takoto ai—tanu ai ranei ki te whenua—kia ngaro kei kitea—akuanei, na enei tikanga ka mate te whenua i te kore kai, i te kore moni;—ka whenei tonu te ritenga, me o nga Iwi Maori—to tena tangata—tona whakaro—koia ake ano—ko ratou, ko te Hunga wai taonga o mua—kua rawakoretia inaianei—ko te Hunga Rawa kore—kua kore rawa he taonga inaianei, kua mate noa ake:

Erangi ko te tikanga pai, koia tenei,—ahakoa,—whai taonga,—ahakoa Rawakore—ko te Ture kia tika—kia whenei me te Ture o Ingarangi—me to konei tikanga hoki—kia pai ai, kia takoto ai te taonga—kei tikina huhuakoretia mai e te tangata ke—tango ai—kia waiho koia tangata—koia tangata, hei kimi, hei whakaro i tetehi taonga, i tetehi oranga mona ake ano,— kia waiho—ma tona ngakau ake ano e rapu he tikanga pai mona—ko te ata noho—kia ata noho—kei poka ki runga ki to tera tangata taonga tutu ai,—whakakuaro ai:

Akuanei hoki tatou rongo ai—ki te tikanga o te Hunga whai Rawa—he tangata—he whakaro ano tona—he tangata—he whakaro ke ano tona;—ko tetehi e pupuri ana i ana taonga—ko tetehi—he tuku noa atu,—he hanga ngahoro noa—heoti,—ahakoa puritia te Moni—ekore ano e rite te pupuri—haere ana ka riro i te mano o te taonga—i te utu kai,—i te utu aha—i te utu aha—tona okiokinga—to nga moni, kei runga kei te Hunga Rawakore, hei oranga mo ratou mo a ratou tamariki,—he ahakoa ianei kaiponu te tangata i ana moni, me aha i te hiahia o te ngakau ki te nui ki te pai o te taonga; ahakoa— kaiponutia, tera ano e riro to tango—haunga te tango whenako—he tango e te ringaringa o nga kai mahi taonga, inahoki—ekore te kai, te taonga e huhua noa ake i roto o te moni—ma te ringaringa o te tangata ka oti to taonga;—Ahakoa kaiponu te ngakau, ahakoa ngawari— he rite tahi, ekore te moni e ora te titaritari e te taonga:

He maha ke nga Huarahi o tenei hanga o te moni,— iuahoki, ahakoa kaiponutia nga Moni a to tangata whai Rawa—tera ano e riro—hei taonga hei oranga mo te tangata ke,—ka rangona nga moni kei te takoto—akuanei minaminatia ai e etehi tangata,—hei moni ki a ratou takoto ai—hei a mua, ka whakahoki ano ki te tangata nana nga moni—ka whanau mai nga moni, ko etehi o nga tamariki ka kawe ki te matua—ki te tangata uana te putake o nga moni,—apiti atu ko te Matua ko nga tamariki, hei ritenga, hei koha ki a ia—he maha ke nga tikanga e whakawhanau ai te moni i ana tamariki— ka tupu nga kai, ka hokoa hei moni—koia ia ko nga mahi ahu whenua, ko te hokohoko o te taonga—ko te tiki i nga Rawa o era whenua o era Moutere, ka uta mai ka hoko,—nakonei ka ata kitea te whakawhanautanga o te moni.—

He ahakoa ianei, ma te kanohi e titiro, he nui ke nga moni a te tangata whai Rawa—he hori—ko te nui—i nui—nui kau—ko te ingoa i riro kau ki a ia—na nga huarahi emaha o te moni, tae tonu atu ki te Hunga Rawakore—hei oranga mo ratou;—he hori te hoatu noa atu o te moni ma te tangata,—engari ano, waiho mana e kimi marie i ona Huarahi, tae noa ano ki tona tutakinga mai—ko te tangata manawanui—mana ka riro ai—ko te tangata i kore—kore noa iho.

Wharangī tuatoru.

Ko te tikanga e kiia nei—no te rironga katoatanga o nga taonga i te Iwi whairawa i kore rawa ai nga taonga o te Hunga Rawa Kore—he hori;—i kitea te he ki te Whakatauki—he whakatauki no mua—mo te Poho,—mo te Tinana katoa o te tangata,—mo nga Ringa, mo nga Waewae, mo nga Kanohi Katoa;

I mua, e ai ta taua Whakatauki nei,—whai—pakanga ana nga Ringaringa, nga waewae, me nga kanohi—ki to ratou Matua ki te Poho—te take, o te pakanga,—he whakaro iho no ratou—mahī kau ko ratou i nga Kai ma te Poho,—kore kau he tikanga kia ratou—nokonei ka puta to ratou whakaro—kia kati ratou te mahi—heoti, rite katoa o ratou-whakaro kia whakamutua tonutia te mahi—Ka mea ko nga waewae—kia kati ratou te pikau haere i te Poho nei—Ko nga Ringa i mea—kati hoki tatou te whangai ake ki te Kai—ko te Ihu i mea, kati au te hongī atu i nga kai papai—Ko nga Kanohi i mea,—kaua rawa tatou e kimi oranga mo te Poho kaiponu nei—ko nga Taringa i mea, me tutaki, kei rongo ki nga karanga— heoti, ka mate te Poho i te hiakai—muri iho—kihāi hoki i roa,—ka mate ko nga—waewae, ko nga ringa, ko nga kanohi,—ka Iwikoretia, ka puta te koingo,—ka mate noa iho:

Heoti ano—ka tahi ka puta te kupu a te Poho—ka karanga atu ki ona piringa mai—ki nga Ringa,—ki nga Waewae, "E Hoa ma, katahi ano te hunga kuarō ko koutou, ara, te whakaro,—ko koutou ko te kai mahi kai mai maku ka mahi marie,—kaua e tu mai ki te pakanga ki au,—inahoki—ehara i kiia ai,—ko au anake i ora i nga kai—huatu, ko tatou tahi—ko au hei tami i nga Kai,—tona putanga he Toto,—he Wairua,—i ora ai koutou, i kaha ai te mahi,—nokonei, me atawhakaro koutou,—ko koutou—kei te mahi kai maku—utua atu e au ko nga

toto, i whai kaha ai—i whai—wairua ai koutou."

Ko nga tikanga anei, ina whakaritea atu ki te Hunga whai Rawa, ki te Hunga Rawakore,—he ahakoa ianei,—kaiponu te ngakau o te Tangata taonga, na nga huarahi e maha o nga moni, ka tae ano nga moni ki te Hunga Rawakore—Ko te Poho tera, ko te tangata Taonga— ko nga piringa,— ara ko nga waewae, ko nga ringaringa— ko nga kai mahi kai anei i whakaritea ki te hunga rawakore—Ko nga tikanga enei o te tangata kaiponu i nga taonga:

He tangata ano, he ritenga ke tana, he ritenga atahua—he whenei me ta te Apotoro i mea ai— "he hohoro ki te hoatu—ki te titari i te taonga— waiho iho ki a ia hei tohu, hei oranga mona i tera ao atu—nokonei i mohiotia ai ki nga kupu penei a nga Apotoro—he whenei ano te tangata i mua—he Whai taonga, he Rawakore,—kihai i kiia kia rite tonu te whaitaongatanga o te tangata—engari ano, ta nga Apotoro i mea ai—ko ratou ko te Hunga whai Rawa, kia atawhai atu ki te hunga mate kai, kakahu ranei, nokonei —ka waiho marie ano te tangata i nga taonga kia noho ana—ma tona ngakau ka atawhai, ka ngahoro nga Rawa ki te hunga mate, he pai ano mona—ekore hoki e tae te aro, kia kiia atu nga taonga o tera tangata,—engari ano, ma tona ngakau ake ano—ka rite ai ki te kupu a Paora— "kia kaua ai e hoatu uaua te taonga,—ko ta te Atua hoki e pai ai, he Ngakau oha noa:"—

He pai ano to tenei tikanga—kia waiho te tangata kia kimi marie ano ia i te hiahia o tona ngakau ake ano—ahakoa kaiponu—ahakoa atawhai—he kino ano to te tangata kaiponu, kowai koa e ki ana he pai—he ahakoa, na te tini o nga huarahi, ka tae ano ona taonga ki te whakaora i te Hunga Rawakore—he kino ano to te ngakau kaiponu—he ahakoa—me waiho marie ano kia noho ana—me whakarite ki ta te Karaipiture e mea ana —"aua nga taonga o tera tangata e hiahiatia atu," na te mea, nona ake ano ona taonga:

No te kitenga, ka kite pea tatou i te tangata whai— Rawa e kaiponu ana, e whakahi ana,—ko konei pea penei ai he kupu ma tatou,—mehemea pea i au nga taonga o te tangata ra, tena pea e puta te atawhai o toku ngakau;— he tika ano—e puta ranei, e kore ranei—kowai i hua ai e puta—otira,—tenei ano ka kitea ai te pai o tou ngakau,—ka atanoho koe, kapai to tikanga i roto o te takiwa i whakaritea ai, hei takiwa mahinga mou—koia pea ka puta he atawhai mau, ina whakawhiwhia koe ki te taonga;—Kua oti ianei te whaitohu e te Atua,—he tangata ano,—he tangata ano,—Ko koe ina whakawakia koe,—Ekore koe e whakawakia,—ki to te tangata ke tikanga—engari ano, ki te tikanga o au mahi ake ano— i roto i te wahi i whakaritea ai hei takiwa mahinga mau.

Upoko VIII.

Ko nga tikanga enei o te tangata, i a ia nei Nga Puna o te Moni e takoto ana.

Na—kua rongu tatou ki te upoko kua taha ake nei, ki nga tikanga o te Tangata whai Rawa:—heoti, ahakoa ianei kaiponu, tena ano nga Huarahi o te Moni te takoto na, hei kawenga haeretanga mana, ki te tiro tiro i te tangata mate kai, i te tangata Rawa kore;—koiano, — tenei ano hoki teteahi wahi—ahakoa—mano tini nga Pauna Moni i hokoa atu e taua tangata taonga ki te mea Mona—he mea noa iho—ekore hoki era moni e ngaro noa—Kati ano ko nga mea i riro mo te Kai, mo te Kakahu—ko nga mea era e ngaro noa iho—tena, ko te nuinga o nga moni—tena ano te whakangaro haere na i roto i te mano o te tangata;—he ahakoa pupuri kau, me aha, i nga tikanga kua takoto; I utua atu ranei nga moni ki te Kai, ki te kakahu, ko tana tu ano—he moni, he kai, raua raua,—he kakahu hoki—rite ngatatahi; ma te moni hoki ka riro ai anei mea:—tenei ano,—akuanei pea —ka puta atu ko te oha o nga tangata Whai Taonga—ki te Hunga Rawa Kore—ara, ki nga Kai Mahi—tena ranei e nui haere te taonga—kaore hoki—engari, ko nga Kai Mahi ko te whiwhinga ki te moni hoatu noa—tera ratou e mangere, e noho noa iho, e kore e tahuri ki te mahi kai ma ratou;—Otira, he kino ano to te tu i te tangata mangere—engari ano, ka minamina te tangata ki te mahi, he ahakoa mahi tamariki—ko te mahi touu— ka minamina ki te mahi, ka ora te ngakau o te tangata:

Whakarongo ianei,—Ko te nuinga o te moni, he mea utu atu ki nga Kai mahi o nga mahi nunui—ki nga mahi whakawhanau moni;—he mahi ano, (ko te tu i nga mahi tamariki)—ahakoa riro nga moni mo anei mahi, ekore hoki e whanau hei hokinga atu ki te tangata nana nga moni—engari,—he Kai rui witi, ngaki Taewa ranei, he Kai whakara Mira,—he mahi huhua anei e te moni—he mahi whakawhanau moni enei mahi—ko te ritenga, kei te Puna o te wai e pupu mai ana—Ko te Puna Moni i te tuatahi—ko nga moni hoki e pupu ako ana i roto o te Puna;—ma te tangata mohie, atawhakaro, ekore hoki anei Puna e maroke:

He maha ke nga tikanga e huhua mai ai te moni;— akuanei pea, ka puta he whakaro no te tangata—ko nga moni i whakawhanautia mai i roto o nga tau, ka whaitohu marie,—ko etehi e hoko atu ki te taonga—ko etehi, e waiho;—ko nga mea i toe—me whakapiri atu ki te Matua o nga moni—hei whakanui mona—akuanei—ka wheneitia tonutia te tikanga, ekore hoki e wheau, ka nui haere ia,—ka kitea te whaitaonga o tona Iwi,—ka

karanga kia tini he Kai Mahi mana—a,—he ahakoa, ko ia ake ano tana e whakaro ai, ekore e mutu i konei te raneatanga o te taonga—tena e puta te kahanga o nga taonga ki te nuinga o te whenua, o te Iwi katoa—engari, ma etehi mahi, ma nga mahi Tahae, ma nga mahi Purei Kari,— ma te tini o nga mahi kuare, engaro iana—kaore hoki he huhuatanga o te moni—i whenei tona ritenga,—ko nga moni a tera tangata i roto mai i au—tona tukunga iho,— ko au ko te mohio—e whai Rawatia ki nga moni i roto mai i au—koia, ko te kuare e Rawakoretia—engari ano, kei nga mahi nunui—kei nga mahi ahu whenua,—kei nga mahi whaihanga a te ringaringa hei taonga—kei nga kowhatu ranei o roto o te whenua,—engari ena—ehara i te mahi whakaiti, he mahi whakanui—tona homaitanga, hei whakanui mo te tangata, hei whakanui hoki i te taonga o tona whenua:

He tangata ano—he tangata noho noa iho—kaore ana mahi—ta te tangata whai Rawa, tana hanga—akuanei, ko nga moni, tukua ketia atu ma te tangata ke, mana e whakawhanau mai kia tini—tona ritenga hoki—koia tenei, —akuanei pea—he moni nau—he moni waihotanga iho na o Matua mau, he moni whakaemiemianga ranei nau ki te mahi;—te mohio hoki koe ki nga tikanga hei whakawhanau tanga mo o moni,—inahoki, ka waiho i roto o te Pouaka takoto ai—ekore hoki e huhua mai—ekore hoki e pahika ake—he Rau pea nga pauna i te tuatahi, Rau tonu— ahakoa, tekau noa atu nga tau ina waiho i roto o te Pouaka takoto ai, ko taua Rau ra ano,—waiho iho ki o tamariki, ko taua Rau ra ano;—a, tena pea—e tangohia takitahitia— E Rima Pauna i tenei tau—rite tonu nga pauna i nga tangohanga, hei hoko taonga—ekore ianei e wheau, ka ngaro noa iho ena Rau Pauna kotahi—tena, ka kawea ki te kai hokohoko—ki te tangata tika ona whakaro, ka tuku atu ki a ia—akuanei, whakawhanau mai ai o moni i etehi tamariki—ara—ko nga tamariki anei—ko te whaka ritenga mai e te Kai Hoko mo te taima i takoto ai o moni i a ia— ko nga moni tinana takoto tonu—ko te ritenga mai—e Rima pea pauna mo te Rau kotahi, i roto o te Tau kotahi,— ko o moni ina whakamahia e ia ki ana mahi—ka whanau pea—e tekau pea nga pauna i roto o te Tau—e rima e toe ki a ia, ki te tangata nana te mahi i totika ai te whakawhanautanga o nga Moni tinana,—apiti tahi, ko nga moni tinana ko nga mea whanauhau—na konei i huhua ai te moni.

Ko te rite tonu tenei o nga tangata whai Rawa—kahore nei a rateu mahi—ara,—ko nga moni—kawea ai ki nga Kai Iokohoko, ki nga Kai whaihanga taonga,—i totika ai te mahi i nga mahi Nunui—i nga mahi Raweke, i nga mahi whai taonga:

Wharangi Tuarua.

Na—whakarongo ianei—ka nui te Puna o te Moni,— ka ora nga kai mahi o tera whenua—ka iti te Puna,—ka kore he moni, ka Rawakoretia te tangata, ka kore hoki he moni hei utu ki nga Kai Mahi, ka kore hoki he mahi ma nga tangata.

Koiano,—tona ritenga ianei koia tenei; akuanei pea ko koe,—he tangata Rawakore koe—rokohanga iho, he taenga nou ki te whenua tawhiti, ki te kimi kainga mou —akuanei,—ka whakaro pea koe ki to one one—i to kore kai ngaki,—me pewhea—ranei, mo pewhea ranei,— me karanga ki to hoa,—hei hoa ngaki mou kia oti ai —kia tae ra ano ki te wa e hauhake kai ai, ka tuku atu, ko etehi o nga kai hei utu mo tana mahi—akuanei, te tangata ra karanga mai ai—kei whea he oranga moku inaianei—ka pa ano ma to moni, kia ahei ai he mea hei hoko kai maku, e tahuri atu ai au ki to mahi— nokonei, ka kitea te ahua o te Puna koro o te moni—na te Rawakoretanga, ka kore he Kai ngaki i to one one—ka mate noa iho i te kore kai—ka tahuti ki ro ngahere, kimi rito ai—ka haere ki te hi Ika, kia ora ai te noho; Engari —ka pupu te wai Puna o te moni, ka minamina mai te tangata ki te mahi—tona tukunga iho—he huhuatanga no te Taonga—inahoki—ka whiwhi te tangata ki to taonga i te tuatahi, he mea takoto noa te i te taonga mona kia nui a muri ake.

Ekore ianei e ngaro—kua rongu hoki tatou,—na te Puna o te taonga kua takoto i mua, i huhua ai te taonga,—no te korenga i kore ai, i kore ai ano hoki te tangata e minamina ki te mahi i nga mahi a te tangata rawakore,— inahoki, na te mahi, ka tupu te witi—heoti, ekore hoki e tupu kau noa iho te witi—ma nga purapura kia takoto wawe—ko etehi, mo te whenua,—ko etehi, mo te kai, kia ora ai nga kai mahi, a tae noa ano ki te wa e tapahia ai nga witi—ko nga Kaheru, ko nga Toronaihi i oti ai tana mahi—he mea whai hanga e te ringa o te tangata i te tuatahi—na nga Toki kua takoto wawe, i oti ai nga Toki te hanga—ko nga Toki i motu ai nga Rakau o te ngahere, he Rakau ano tona kakau—ko te Rino i oti ai te Toki te hanga, na te Rino ano i keru mai i ro whenua—a—ko te tu tonu tenei o te tini o te taonga, kia matua takoto wawe te taonga i te tuatahi ka huhua te taonga;—I mua, i te korenga o te taonga whaihanga e te ringa o te tangata —kihai hoki i patete te mahi, inahoki mahi atu ano ko nga Ringa o te tangata—ko nga Toki, he Rakau, he Pounamu —he wheuei me a te tangata maori i mua ai:

Heoti,—na taua tikanga nei—na te Puna kore o te moni i kitea ai te Rawakoretanga o te tangata—he ahakoa maia ki te mahi Kai, Kakahu ranei, mo ratou,— he whenua Rawakore—he whenua kore moni—he whenua mate i te kai;—engari, ano nga whenua i huhua te taonga,—ahakoa tini one one ona tangata—engari ona kai mahi, he ora rawa ake to ratou i tera i te whenua Moni kore—a,—ahakoa noho noa iho te tini o nga tangata kaore i te mahi, na te Puna o te taonga i ora ai:

Heoti,—ko nga moni utu o nga Kai Mahi, ko nga moni utu kai, kia ora ai nga Mahi, kia kaha ai hoki nga Hoiho te ngaki whenua, engari era—he moni hoki mai ano ki te tangata nana nga moni—inahoki,—wahi iti nei te wahi e ngaro atu ai ena moni—kei roto kei te porowhita e haere ana—i marere atu i te ringo maui—ma te ringa matau ano e tango ake;—kei te hauhakenga o te mara ka kitea ko nga hua o nga Moni o mua o te tuatahi ki nga Kai, ko nga moni whanau hou mai anei; A—Hemoni ano, he ahua ke tona—ekore, e riro te kawhe he wahi ke whakamahi ai—ko te tu i nga whare Pakeha—i nga Parau ngaki whenua,—i nga Kararehe,—i nga aha noa iho;—kei te wahi ora, a—ka whanau mai he moni i roto—ka ngaro, ka rokohanga ranei e te mate, ka kore he moni e whanau mai—heoti ano, mutu tonu,—hei aha—engari,—ko nga Kararehe whakawhanau tamariki—he moni hoki mai era—inahoki, kei te hokonga o nga kuwao, kitea ai nga moni:

Kotahi ano te whakaro he no te tangata—ko te kia nga—ko te peneitanga ianei—ina kake te utu o te taonga—e ki ana, ka nuite utu o te Taonga, ko te hekenga i heke, haero ai nga utu o nga kai mahi—he hori,—erangi ranei—ka nui te utu o te taonga, ka ngawari koki te utu ki nga kai mahi—ko tona tohu koia tenei,—ka iti te utu ki nga tangata nona nga taonga.—ka kore hoki he utu ki nga kai mahi,—ka kore ano hoki he mahi ma ratou i te iti o te utu o nga taonga i whaihangatia e o ratou ringaringa—a—he wahi ano,—ka tirohia ki nga muhio,—he mohio te kai mahi—ka rahi ake nga utu mona—ka pai hoki tana mahi—ka rahi nga utu mo tana i whaihangatia ai ona ringa—a—ki nga kuare, ka iti iho te utu,—he kuare hoki ratou, kiauo i ata mohio ki nga mahi Raweke:

Wharangi tuatoru.

Ka oti anei wharangi erua o tenei Upoko—me tango hoki ki te tuatoru—kua kitea inaianei te tikanga o te tangata mohio ki te mahi i nga mahi whaihangatia a te ringaringa o te tangata, i kitea ai te tini o te Taonga—a,—na etehi mahi Raweke pea, i kore ai he mahi ma nga tangata—otira, ahakoa riro nga mahi i te orokotimatanga i te Raweketanga e tera mea ke atu,—tena ano,—e hoki te mahi ma nga ringaringa o te tangata—Inahoki, e taea ano tenei te whakarite ki te mahi ta pukapuka—I mua, e kore e oti noa nga pukapuka korero—ka pa ano, me tuhi e te ringaringa o te tangata e oti ai—a he mahi roa, he mahi hoha noa iho taua mahi—no te otinga o nga tuhi a te ringaringa Perehi, ka hohoro te ta o te pukapuka, ka kore hoki he mahi ma nga Kai tuhi—ka riro katoa ma nga Perehi anake te mahi—muri iho—no te kiteatanga—ka kitea te hohorotanga o te ta e nga Perehi, ka iti haere hoki te utu o nga pukapuka, he mea hoki ka mano tini nga pukapuka—nei ra ka kite te nuinga o te tangata ka iti haere te utu, (he mea utu nui hoki te pukapuka i mua, i te korenga i te mea e takitahi ana) ka minamina ki te pukapuka ma ratou—no konei—ka tini haere nga pukapuka—ko nga Kai tuhi a ringaringa o mua, ka whakawhiwhia ki te mahi, ka waiho ko ratou hei kai ta pukapuka;—ko te tu tonu tenei a nga mahi raweke,—i te orokotimatanga, he hanga whakakore i te mahi,—no muri hoki, ka rato katoa ano te tangata i te mahi, ka tino kitea hoki tona painga.

Kua rongo tatou ki nga tikanga o te tangata whai taonga—kua whakae hoki tatou ki te pai o te ture e ki nei,—"kia kua nga taonga o tera tangata e hiahia atu"—koiano—he tika tonu—otira,—he wahi ano, ka puta te amuamu, he ahakoa,—ko tona tukunga iho, he pai, he atawhai:—aianei hoki tatou kite ai,—akuanei pea—he nui no nga Moni a te tangata whaitaonga—no te kitenga, ka kite i te iti o te utu o te Kai,—riro katoa te hoko e ia—pupuri rawa—he whaimahara nona; ano pea no te putanga o te tau kore kai—ka nui haere te utu o te kai,—ka tahi ano nga kai ka makere i a ia; whenei ai te kupu a nga tangata—katahi ano te tangata whakatiki i a matou ki te kai—he hori,—he pai ano ianei kei muri iho—inahoki, mehemea i kainga—a—hakaritia te kai, tae noa ki te wa i kore ai te kai—tena te tangata e hemo i te kai kore—nei ra—na te tangata whaitaonga whaimahara hoki—no te rironga o nga kai ki a ia takoto ai,—ahakoa—nui te utu o nga kai—ko te ora, ka ora rawa—ahakoa iti nga kai, he ahakoa—na te tau whai kai i whai oranga ai i roto o te wa kai kore—ko tona tukunga iho tenei i te pai—ahakoa kiia i mua, he kino—kao—he pai ano:—

I rite taua mea kai nei, ki te Rangatira kaupuke e rere nei i te moana, te tae wawe hoki ki te wahi i karangatia ai hei rerenga atu—ka kore haere nga kai—akuanei,—ka puta te whakaro o te Rangatira—me pupuri, me whakaiti he kai ma aku tangata,—kei rokohima e te mate kai ki te moana ka he hoki—koiano—ko te amuamu pea o nga kai mahi,—he amuamu ano, he ahakoa ra—ko te tukunga iho, he pai—inahoki, ka tae ora ratou ki uta ki te tuawhenua, ki te wahi i karangatia ai hei taenga atu mo ratou, nokonei, i kitea ai—mehemea, ka hohorotia te kai,—ha kainga a—hakaritia,—ekore e tae ki te mutunga o te tau—ka mate nga tangata i te kaikore—tena, ha puritia te kai, ka ata kainga marietia—ka ora hoki i te kai—ekore e mate.

Ka tahi hoki tatou ka kite i te tikanga pai, ki te tikanga atawhai a te Atua,—whakaritea ana e ia—ko ratou ko nga tangata whai taonga—ko ratou i nga Puna o te moni—ahakoa i te kimi tonu ratou i te mea mo ratou ake ano, kia nui, kia kake haere,—he aha koa—me aha koa ianei i nga tikanga kua rite mai i te Atua,—ka waiho rawa ano, ko ia, hei hapai tikanga pai mo te nui o te tangata,—ko tana i kimi ai, hei rawa mona ake ano—heoti—ko te tukunga iho o te pai kei ona Hoa—ehara ianei te tikanga i a ia—na te Atua ke te tikanga i whenei ai; heoti ano—hoki, ka mutu tenei Upoko.

Upoko IX.

Ko nga tikanga o Nga Moni e kiia nei He Takiha.

Akuanei pea rapua ai te tikanga o tenei kupu o te Takiha—koiano—otira, me rapu, me ata korero hoki tetehi wahi; I whenei te korerotanga mai a tetehi wahi o te Kawenata Tawhito—Na,—i mua—i te rironga he reheretanga ai o nga Hurai—no to ratou oranga—ka hoki ki te kainga—ka timata ki to hanga i to ratou Pa, no reira, tu wehi tonu ratou i Nga Taua hei patu mo ratou,—ko tahi ringa ki te mahi—kotahi ki te hapai i te Pu—te oti koa hoki te Pa te hanga;—ko taua tu ano kei nga whenua o te Ita—o Erepia o hea noa atu—ka haere te tangata ki waenga mara, haere ake ano, me te Pu ki te ringa—nokonei, ka kitea, kaore hoki he painga o tenei tikanga—engari ano hei tangata ke ano mo te riri, hei tangata ke ano mo te mahi, ka tika—a—ahakoa i peneitia, kihai hoki nga kai i toe te takahi, te muru, e te Taua—nokonei, ka iti noa iho a ratou mahinga—ko te tu ano hoki tenei o nga whenua kuare, whakatupu kararehe nei te tangata—ko te tu ano o konei, o Nui Tireni i mua—i te mea e tu wehi ana i te Hoa Riri—te kitea hoki he tangata ki waho o te Pa—rere ai te Tane, te Wahine, te Tamariki, ki roto o te Pa, o te kowhatu noho ai—a, nakonei hoki i aha ai—i ora ai te patu, kaore koki—ko nga mahinga kai—pareho ake i te Taua, i te Hoa Riri—manawa hoki te mahi kuare, te mahi whakarawakore i te tangata—ekore hoki e tau te mahi i te wehi o te Taua o te hoa riri:

Heoti—me pewhea ra ka ora ai te tangata?—huatu, me waiho i raro o nga tikanga o te Kawanatanga;—Heaha koa ianei nga tikanga?—he whakaora, he tiaki, i te tangata, Kei pau nga kai, nga taonga ranei, te whenako e te Iwi ke—koiano, nokonei i whakaritea ai nga Manuao, me nga Hoia, hei titiro, hei whakawehi, mo Nga Taua—kei huaki noa mai, ki te riri, ki te patu,—na konei, na te Kawanatanga i whakarite, ko nga Katipa, ko Nga Kai Whakawa, ko Nga whareherehere,—mo te hunga tutu, mo te hunga whenako;—i whakaritea katoatia ai anei mea,—hei pai,—hei oranga mo te whenua—mo te Iwi katoa:

Koiano,—ma wai ra ka ora ai nga Hoia, me nga pakeha o runga o nga Manuao i te kai, i te kakahu, i te Moni?—huatu,—ko te Iwi hei whakaemiemi moni ma ratou—inahoki—na nga Hoia i ora ai ratou te tiki mai, te patu e te Taua,—i kaha ai ki te mahi, i noho marie ai—nokonei te tikanga o te kupu nei o te *Takiha*—ko Nga Takiha koia ia, ko nga moni e kohikohia tonutia nei e nga tangata o te Iwi—kia ora ai o ratou Kai Tiaki te noho;—I penei hoki—ko te Kuini te putake o nga mea katoa—akuanei, ko ia, ko ratou tahi, ko tana Runanga Rangatira, hei kai whakarite mo te Kawanatanga, mo nga Hoia, mo nga aha, mo nga aha; ko nga Takiha, ara, ko nga moni,—hoatu ai e te Iwi ki a ia—ko ia hei whakarite atu mo nga Hoia, a ahakoa ianei Kawanatanga whakaro iti—he ahakoa—engaringari kia whai Kawanatanga—ka ora te Iwi—ka whai Hoia, ka whai Katipa, hei tiaki,—ka watea te tangata ki te mahi kai—kia ora ai; tena—ka riro tetehi wahi ki te pakanga—ko tetehi wahi anake ki te mahi kai—me pewhea koa ianei ka ora ai?—koia hoki tenei, ko te tikanga o te kupu nei o te Takiha—he utu Kai, he utu Kakahu, mo ratou mo te kai tiaki o te Iwi, kia pai ai te noho, kei tikina mai—oho whakarere—mate kau te patu e te Taua.

Wharangi 2.

Kua rongo tatou inaianei ki te tikanga o te kupu nei o te Takiha, he utu atu mo nga kai tiaki o nga tangata—ko te taonga e utua atu nei, koia ia, ko te oranga, i ora ai nga Kaitiaki i whakaritea ai e te kawanatanga o te Kuini—engari, kotahi te wahi i poka ke ai te utunga atu o nga moni o te tikanga Takiha—koia tenei; ko te utu o te mano o te taonga, he hanga takoto noa—ma te ngakau o te tangata ka hiahia atu ki etehi taonga mona,—ka riro ai ana moni hei utu,—nana, ka kore—ka kore—tena ko te tikanga o te Takiha—ekore hoki e hei kia kaiponu noa te tangata—ahakoa mea ko ia ano hei kai tiaki i ona taonga, kahore ona pai ki te Katipa—ki nga Kaiwhahawa, me pewhea,—kei waenganui nei hoki ia o te tokomaha e noho ana—kei te taha o te Ture te o Kawanatanga e piri ana, ko nga pakau o te manu o te Kawanatanga kei runga tonu i a ia e hipoki ana—ka anga te tangata ka kaiponu i ana moni, ka he—ekore hoki e tika kia pupuri noa i nga moni; ka kaiponu tonu, ka tonoa, kia haere he whenua ke noho ai,—kia tau ke noa atu he nohoanga mona—tena ko tenei—kei waenga nui o te tokomaha e noho ana—me utu tahi ano i te Takiha—kia ora ai he kai tiaki i nga taonga: ko te ritenga o te utu e utua ai—ma te Kawanatanga e karanga, ara,—ma nga Kingi—ma nga Kuini—ma nga Kaumatua o te Iwi.—ekore hoki te tangata e hei te mea—ko ia ano hei karanga i te nui, i te iti ranei, o nga Takiha hei utunga atu mana—na te Kawanatanga i ora ai te tangata—waihoki, he mea tika ano, kia waiho mana ma te Kawanatanga te tononga o nga utu—ekore hoki e hei kia turi—kia kaiponu—ka he te tangata ina kaiponu, engari ano, ko te tikanga pai, kia hoatu, a, me hoatu marie—ko te tikanga pai tenei:

He he ano to tenei to te titaritari i nga moni kua pau nei te kohikohi—te whakaemiemi, hei tikanga

whakautu atu i nga Ritenga pai o te Kawanatanga; inahoki, he taonga tapu era—ehara i te moni na te tangata kotahi—huatu na te tokomaha,—engari hoki, kia ata pai marie—kia whaitohu, kia ngarahu te tukutukunga o era Moni;—He tangata ano, he whakaro he ona—na te kuaretanga i he ai nga whakaro,—te ata whakaro marie—na nga tikanga pai o te Ture o te Kawana i noho Marama ai te tangata, i noho ora ai—ko ratou, ko te Iwi kawanatanga kore, ture kore, penei me te maori i mua—he noho raru noa iho to ratou; ko te kai, ko te taonga, to te tini o te mea e Utua atu nei ki nga moni—he hanga noa iho era,—tena, ko te ture pai o roto o te Kawanatanga, ko te tino taonga tera;—mehemea ianei, ka waiho he tangata, ko ia ake ano hei Matua, hei kai tiaki mona—ekore hoki taua tikanga e puta i te he, i te kino noa iho.

Wharangi Tuatoru.

I mua, i nga wa o te Pakanga o te Riri, i nga wa i puta ai te whawhai o nga Iwi Pakeha, kia ratou whakapakeha ano, i riro te nuinga o nga Takiha o nga tangata o Ingarangi hei utu atu i o ratou Hoia i o ratou Kaipuke, kei tikina mai—kei whakangaromia e nga Iwi kawae riri; no te roanga koa hoki o te pakanga, ka roa, ka whakaro ki nga Takiha ka kore e roaka, ka mate hoki nga Hoia me nga Pakeha o runga o nga Manua o te kai kore—ka puta te whakaro o te Kawanatanga, kia inoia he moni i nga pakeha whai Rawa o to ratou whenua—mo a te mutunga o te Riri—mo te houhanga o te Rongo, hei reira, ka whakahokihoki ano i nga moni ki te tangata nana—heoti, rongo tonu nga pakeha ki te tono a to ratou nuinga—hoatu tonu i nga moni;—ka whakaro hoki ratou—ehara i kiia ai, mo te mano o te tikanga i riro ai nga Moni, huatu,—mo nga tikanga e ora ai ratou, me o ratou whenua, kei tikina mai e nga Iwi kawae Riri—No roto no aua tikanga, koia te tikanga o tetehi wahi o nga Takiha e hokikohia tonutia nei,—he Whakautu atu i nga moni o nga tangata i tukua mai hei oranga mo te nuinga o te Iwi, i roto i nga wa o te Riri, o te Pakanga: ko te tikanga kei te tau,—he tau ano ka utu—he tau ano ka utu—a—kiano nei ano i tino ea nga moni o mua:

Ahakoia whakamoemiti noa te tangata ki nga mano pauna e tini o nga moni i riro hei hoko kai—kakahu—paura, mata, kia ora ai te Hoia te Riri—hei utu kaipuke hoki; me aha koa ianei, i nga mahi a te Pakanga—Ehara koa hoki i te mea he kore—kiano te Maori i kite i te Riri—kua kite noa ake te tangata maori i te riri—ekore ianei nga raruraru o Roto o tenei hanga o te Pakanga e taea te whakahoki te whakakore, he mea kua oti noa ake; me te tangata hoki kua mate—ekore tera tangata e hoki mai ano ki te ora—na te mate hoki tana mahi:

He ahakoia,—he pai ano to nga Takiha e kohikohia nei—kapa ianei i riro he whenua ke, ka he hoki; katahi ka tika kia puta te whakamoemiti a te tangata—tena ko tenei,—ko tetehi hunga hei kohikohi, riro ai ano hei whakautu atu ki nga Hoa—ki te hunga nana nga moni i ora ai te Hoia ki te Riri—i ora tahi ai o ratou taonga te takahi—te kaipakanga,—ko tenei—kahore he whakamoemitinga, kahore he aha—he pai anake.

Kia mohio mai ai nga tangata kiano nei i mohio ki anei tikanga—akuanei,—me wehewehe—kia kitea ai te ahua o tenei hanga o te Takiha,—ina kohikohia—hei taonga mo te Kawanatanga o Ingarangi;

Me whakarite ki te ritenga Tepara;

Me whakarere nga pauna e Mano;

Me tuku ki te pauna kotahi, kia ata kitea ai, tona wehewehenga i roto i te Tau kotahi—

Ko tenei he Pauna kotahi—he pauna whakaritenga kautanga—ko te kohikohinga o nga Takiha—he mano tini i roto o te tau kotahi—kahore hoki he tau mahue; heoti ano hoki—ka tahi pea nga tangata Maori ka rongo ki anei tikanga—ki nga tikanga i ora tonu,—i kaha tonu ai te Kawanatanga, me nga Ture o tera whenua o Ingarangi, o te Iwi, kua waiho nei hei Iwi tahi ko nga maori o tenei motu o Nui Tireni; he mea pai hoki kia mohio nga Maori, kei noho kuare tonu.

Upoko X.

Ko nga tikanga o te mea e tuku nei i te One One, i te Taonga ranei,—kaore haunga o te tuku oti atu—erangi ano, o te tuku whakahoki ano ki te tangata nona nga Rawa. Wharangi tuatahi.

He tuku ke ano, he tuku ke ano to te aha, to te aha; ko te tikanga i te utu hokohoko, he oti rawa atu tera—inahoki, kua taka tona utu kua riro rawa ki te tangata nana nga moni; ko te tuku—whakahokihoki—ko te tu tenei i te one one, i te taonga ranei e puritia nei—ko te utunga kautanga o te wahi i puritia ai, muringa iho, ka hoki ano ki te tangata nona te taonga:

Inahoki—ka karanga au ki te Waka o tera tangata kia tukua mai hei waka moku, ka utu ai te hoenga o te waka—he tuku whakahoki ano tera i te waka—ko te tu ano hoki i te tangata e haere nei ki te kimi mahi mana—

ka riro mai te utu o nga mahi a ona uaua—hoki marie ana te tinana tangata; a—he tuku ano—he ingoa ke tona—tona ingoa he Reti—ko te tu i te whare o nga pakeha e tukua atu nei hei nohoanga mo etehi pakeha ke atu; a—he tuku ano, ko te tukunga mai o nga moni a tera tangata ki au takoto ai—ka hoki ano ki te tangata nona nga taonga—apiti atu—ko etehi Hua—hei whakautu mo te ngaronga mai o ana Moni ki au hokohoko ai; he tikanga tuku a—whakahokihoki tenei—he ahakoa; ko te ingoa i rere ke—ko te tikanga i rite tahi—he tikanga whakautuutu, whakahokihoki, ki te tangata nona nga taonga.

I mua,—na te Ture a Mohi i whakarite, kia kua nga tangata o Iharaira e mahi—e—hokohoko kia ratou whakaratou ano, no te mea, kihai ratou i waiho hei Iwi hokohoko taonga—engari ano te mahi ahuwheua, ko te tino mahi tera ko te oranga tera i whakaritea ai mo ratou, —nokonei, kahore hoki he wahi hei peratanga mo ratou— engari—kotahi rawa te wahi—ko te wahi puta mai o te mate, o te raru ranei—hei konei ka whakaputa i te aroha, —me aroha whakateina—me hoatu noa atu te rawa,—i penekitia ai te tikanga mo ratou, he matua kotahi—he tamariki tahi—ko nga putanga o te whanau a Hakopa— tona ingoa nui ko Iharaira—no konei te kianga iho kia ratou—me hoatu noa atu te Rawa—me aroha whakateina:

Engari, ka puta mai he Iwi ke, ki te tono moni,— haunga ano te Iwi o Iharaira—ka tika kia tonoa he moni whakautu—kotahi tahi te kupu i whakaritea iho mo ratou—e puta mai he Iwi ke ki te hokohoko, kia pai te tikanga—kia ngawari—kei apo—kia atawhai, kia kua he kino, he aha—he aha.

Kahore hoki ianei he pokangaketanga o te tikanga tuku whakahokihoki nei—he ahakoa moni, taonga, whare ranei, whenua ranei, he rite tonu—ko nga ingoa kau i rere ke—ko te tikanga ia kotahi tonu,—ko te hokinga atu ki te tangata nona nga taonga—ko te apitiranga atu hoki i Hua whakautu mo te wahi i motu ke mai ai nga Rawa ki au, ki te tangata ke ranei takoto ai.

Wharangi tuarua.

E hoa ma, katahi rawa ano te tikanga pai koia tenei, kia waiho, ko te tangata hei tuku i tona wahi whenua ake ano, i nga whare ranei, i te tini noa iho ona taonga, —a ia tangata, a ia tangata—a rite tonu; Heoti—he whenua ano, he Iwi ke, kihai whenei te tika o nga whakaro, me o nga pakeha o Ingarangi,—inahoki, he Iwi ano, he Iwi kuare, he hangatakoto noa ona whenua,—ehara i kiia ai no te tangata kotahi, huata no te katoa,—ko nga otaota, ko nga patiti, me kai e nga Kararehe a te katoa— kaore hoki tetehi e whakatika mai ki te mea nona ake te whenua, no tera atu ranei, ko te rite kei te moana e hoehoea nei e te nuinga o te tangata, eke tonu atu ai te mano o te tangata hei hoe;—engari, ko te tu o enei Iwi—i whakatupu kararehe,—kaore hoki ona kainga tupu ake—he hanga kopikopiko noa—kaore e ngaki— kaore e aha,—inahoki—ekore ianei e tau te ngaki o te one one, kia waiho, ma te tetehi tangata ke e tiki mai nga kai, e hauhake:

A,—he whenua ano, he ritenga ke—ka oti te Waerenga te ngaki ki te kai ekore te tangata ke e hei te poka mai— engari ano—ka maea nga kai—ma te tangata ke tera e tiki mai e ngaki, riro rawa i a ia—kahore hoki, he kianga atu; ko te tu tenei o te whenua o Kenana i te nohoa nga ai o Aperahama raua ko Ihaka ki reira—inahoki te korerotanga mai a te Upoko 26 o Kenehi—i te 12 o nga rarangi— to tetehi wahi hoki, kei nga mahi a nga Apotoro 7 o nga Upoko—te 5 o nga rarangi.

Heoti—ka tahi ano te tikanga he—inahoki,—ka wheneitia tonutia he tikanga, nohea hoki e tahuritia te one one—i te wehi kei tikina mai te wahi a te uaua o te tangata, riro te tango e te tangata ke—he maha ianei nga raru o taua tikanga nei—o te one one takoto noa; he turoro pea, rokohanga iho e te matenga—ko te mahinga kai kua oti; riro tonu atu i te tangata ke te tango— kowai koa hei ki atu—a—he matenga rawatanga ranei,— ka mate,—ko nga tamariki kihai pea i kaha ki te whenua o to ratou Matua—ka riro ano hoki tera te tango, maumau mahi noa—mate noa i te mahinga—riro ke i te tangata te one one; ko te tu tenei o nga one one takoto noa:

Me pewhea, ra te tikanga pai? Engari—me penei, me waiho marie ano mo te tangata ake ano tona one one hei taonga tuturu mau ake mona—hei hoko noa atu mana—hei aha noa, hei tuku—a—reti ranei, hei aha ano, kei ta tona ngakau e pai ake ai ia—ko te tikanga pai tenei—kia whiwhi rawa ake te tangata ki tona wahi ake ano, ahakoa nui, ahakoa iti; kia kore ai hoki he kianga mai ma tera tangata ke atu:

He tikanga ke ano mo te whenua iti—ko te whenua pea i iti—ko nga tangata i tini—kei konei ka nui te utu o te one one;—i kake ai te utu o te one one, he tokomaha no nga tangata e minamina atu ana—ko te whenua i kore, he wahi iti, ko te tu ano o te whenua kei te ritenga o te mano o te taonga—inahoki, me titiro ianei ki te Hoiho—ka ruarua nga Hoiho, ko nga kai hoko i tokomaha, ka kake haere nga utu o nga Hoiho—ka riro i te kaha o tera o tera, i te hiahia kia riro mona;—i minamina ai te tangata ki te hoko i te taonga, he ahakoa one one, mea ke atu ranei—he mohiotanga no tona ngakau—to te rironga e riro ai—tona raweketanga—he moni ano tona huanga mai ki muri iho—nokonei—ekore hoki te tangata e hoko noa i te one one i te taonga—ka pa ano kia mohiotia tona huhuatanga—ka tahuri ki te hoko; tona tu, to te one one i minaminatia ai, ko nga hua, ko nga kai, ko nga mea whanau mai ina mahia e te ringaringa o te tangata,—Ko te whenua i kore e tupu te kai—ekore tera one one e hiahitia—kaore hoki ona huhuatanga—a —he whenua ano,—tona rite kei o Marikena—he momona —he nui noa atu—kahore hoki i minamiuatia—na te toko iti o nga tangata—ko te whenua he nui ke

noa atu— nokonei ka iti tona utu he kore ekore e minaminatia—Kei Ingarangi, he ritenga ke ano tona—na te Mano tini one one o te tangata, ko te whenua i iti—ka kake haere tona utu —na te tokomaha o te tangata hei minaminatanga atu— nakonei i taongatia ai te one one o Ingarangi;

Ko etehi e ki ana, na te kai i ora ai te tangata, na te hua o te one one, koia te utu o te one one i rite ai—he tika ano, na te kai i ora ai te tangata—otira, ekore ano e ora kau i te kai anake—engari ano—ma raua tahi ko te Kai, ko te Angi, hangia ai ki roto o te tangata ka whai manawa ora te tangata—heoti, ko te Ha e hangia nei e te tangata, ehara i te mea whaihanga e te ringaringa o te tangata e tika ai te mea he taonga—he taonga ano ia—otira, he taonga tuku noa mai na te Atua hei wairua mo te tangata, kahore hoki ona utu—nokonei i tika ai te kupu nei—ko te taonga tuku noa mai, kahore ona kianga, kia whaiututia—heoti, kua kitea ano ki to mua korerotanga—na te iti, na te pai hoki o te taonga—ahakoa one one, ahakoa aha,—na reira, tona utu i kake ai,—ehara i kiia ai—na nga Moni anake, na te mate uaua ranei, ka ngaro ki te whenua, i nui ai tona utu—he hori, na tera ano ia teteahi wahi, otira,—na te momonatanga o te whenua—na reira i kake ai,—ahakoa whakapai noa i te whenua kia tupu ai te kai,—ka kore e tupu, kowai koa te tangata e minamina ki tena whenua; He whenua ano, tona painga ko nga tarutaru kau, hei whangai Kararehe—a he taonga ano ko nga toka o waho o te akau—tona painga ko nga Rimu,—tahu ai, hei pungarehu hei hanga Hopi—hei hanga Karaihe—na reira i kiia ai anei kowhatu he taonga, kahore ona kai ma te tangata e tika ai te mea na nga kai hua mai o te one one i ora ai te tangata, na reira te utu o te one one i kake ai—kei te tikanga o te taonga, ka minaminatia te taonga—ka nui haere ona utu; ahakoa ko nga kai, hei oranga mo te tinana, ko nga Witi, ko nga Taewa ranei,— kaore hoki, ehara, i kiia ai— na reira i nui ai te reti o te whenua, na te rahi hoki o te utu ki nga kai ngaki o te one one, i kake haere ai te utu, he hori tahi—engari na te iti ano o nga kai, ko nga tangata mana e kai i tini—waihoki—ko nga kai ka tini—ko nga tangata i ruarua,—ka iti haere hoki te utu o te kai—inahoki me titiro ki nga Toka kowhatu kaore nei e ngakia ki te kai—tona taonga—he taonga ke—na nga Rimu —koia tona taongatanga—a—he mea ano he Tauranga Waka, mo te Waka hi Ika—kia tu ai te whare, kia pai ai te toanga ki uta—kia pai ai hoki te horahora i nga kupenga kia maroke—rokohanga iho, he Akau roa—heoti nei ano te wahi hei ekenga mo te waka ki uta—ka minaminatia e te tokomaha—ka kake haere hoki tona utu,—tuturu iho tuturu iho taua tikanga nei ki te mano o te taonga; ka iti te taonga ka nui tona utu—heoti—ka mutu tenei i konei.

Upoko XI.

Ko nga tikanga o te tangata e poka atu nei ki runga ki nga mea o tera tangata whai tikanga ai—whai kupu ai ranei.

Kua kitea ki teteahi o nga Upoko kua mahue ake nei— te he o te Ture e poka nei ki te whai tikanga, ki te karangaranga ranei, i nga utu mo nga mahi a te uaua o te tangata; manawa te tikanga he, he poka atu ki runga ki nga mea o tera tangata whai kupu ai—he ahakoa mea, he ahakoa mea,—mo te moni ranei—mo te reti ranei o te whenua,—mo te hokohoko ranei—mo te tini noa iho o te mea a ia tangata—a ia tangata,—ko nga tikanga he anei o te Ture:

Engari, ko te tikanga kino rawa ko te pokanga noatanga mai o te tangata noa iho nei, hei kai korero, hei kai whakarite mo nga mea o tera tangata—ka pa ianei,— Ko nga Kawana, ko nga kai hapai ture ranei—e totika kia hamumu te reo—tena,—he tangata noa iho nei—na wai ratou i ki, kia whakatika mai hei kai tohutohu moku—mo oku taonga ranei?

Ehara i kiia ai—he mea noa—he he nui—inahoki, kua kitea rawatia tona heanga—tona heanga koia tenei, he mea ano,—ka tae ki nga wa e tapahia ai te witi,—e hauhakea ai ranei te kai,—ano ka ruarua pea nga kai mahi—ka haere mai ko nga tangata o tawhiti ki te kimi mahi ma ratou i aua mahi nei, i te mahi tapahi witi, hauhake kai,—akuanei,—ka kite te tangata whenua, ka whakaro, ka tini he kai mahi—ka hoki haere pea nga utu—ka puta te puhaehae o te ngakau,—ekore hoki e roa ka whakatika ka riri, ka patu—ka tono kia hoki ano ki tona kainga—ara—te whakaro ratou, i hanga ai te whenua, me nga kai, me nga mahi, mo te katoatanga o te tangata, kihai i kiia mo te tangata kotahi;—a he mea ano, ka kite ki nga Mira, ki nga mea raweke, ki nga mea e hohorotia ai te tini o nga mahi—penei me nga Huri wai e huri nei i te paraoa, e whatu nei i te kakahu, ka puta hoki te riri o te ngakau, ka tu mai ki te ngangare ki te tangata nona nga taonga—ka mea, kia whakarerea nga Mira wai—kia waiho ma te ringaringa o te tangata e mahi—ta ratou i mea ai, ka hohorotia te oti o nga mahi e te Mira—ka kore he mahi ma o ratou ringaringa,—heoti,—he whakaro he noa iho no ratou—inahoki, kua rongo tatou ki te whakapuakanga mai a te Upoko tua waru kua taha ake nei—kei te tua rua—kei te tuatoru o nga wharangi, e ki ana,—ka wheneitia te tikanga—ka whakarerea te mahi Raweke—te mahi a nga Mira, ka hoki te tangata ki te ahua o mua, o te kuaretanga, o te maoritanga,—ka kore he taonga,—ka kore he aha,—kati ano nga kai he Rito,— ko nga mea hei tiki hei ngaki mai— he Rakau—ka mahue hoki nga mea Raweke, nga

Hapara—ko nga Kakahu me whakarere—me tango ano ki nga Rau rakau ki nga hiako Kararehe;—ko te tu tenei o te ngakau e puhaehae nei, e kino nei, ki nga taonga Raweke, ki nga taonga whaihanga a te Tangata—hei mahi, hei raweke i te tini o te taonga:

A—he mea ano—he whenua—i kiia pea he tangata ake ano hei kai Ngaki mona, hei Reti mai i te tangata nona te putake o te one one—ko te kai ngaki o mua, kua peia, he kino no te ngaki i peia ai; ano ra hoki ko te whakatikanga mai o te hunga poka noa, ka ki, kia waiho ano ma te tangata tuatahi mana e ngaki,—ka poka atu he tangata hou—ka mate i te kohuru i te patunga noatanga iho;—ka waiho ko te tangata i a ia te take o te one one kia mea noa ana ki te tangata i pai ake ai tona ngakau, hei ngaki mo tana one one,—me ahakoa i te wehi, kei kohurutia; ko anei tangata e whakatika nei ki te riri— *he Iwi whakaputa noa ake*—na ratou ano ratou i whakarite, hei whakaminenga, hei kai korero tikanga mo tera atu, ko te tikanga o ta ratou korero,—koia tenei — he mea—kia kua ai te tangata e tahuri noa kite mahi, ka pa ano,—kia rite te utu o te mahi ki ta ratou e karanga ai, ka tukua ki te mahi,—ka kore e whakae, me noho noa iho, he ahakoa mate nga tamariki i te kore kai kua noa iho e mahi, kei kite na Rangatira ki te iti o te utu o te mahi—ka whakaitia rawatia iho hoki o ratou utu; ka tohe te tangata ki te mahi, ka patua;—manawa te tikanga kino, ara, te waiho te tangata kia kimi marie i ta tona ngakau i pai ai,—huatu,—ko Ingarangi—ko te whenua rangatira te tangata, i rere kau noa mai ai te tangata, hei kai korero mo etehi tangata,—ka pa ianei ko te mano o te Iwi— ko nga Iwi Tutua, e hara koa i kiia ai he tangata, inahoki, riro ke nga whakaro te pehi e o ratou Rangatira— tena ko Ingarangi! otira—he Hunga ruarua e waiho nei o ratou whakaro, kia takahia noatia e to ratou nuinga e te hunga ture kore.

Wharangi tuarua.

Kua kitea ki te tua waru o nga Upoko—i te tuatahi o nga wharangi te painga o te Iwi i a ratou nei te Puna o te Moni,—koiano, inahoki,—ka nui te Puna o te moni,—ka nui hoki nga Rawa o tera Iwi,—ka tini nga Whare whatu kakahu,—nga Mira, nga aha, nga aha,—ka nui hoki he mahi ma te tokomaha o te tangata.

Akuanei kitea ai te painga o anei tikanga; he mea tanga pea, ka mahi te tangata,—ka tae ki te ra mutunga o te wiki—ka riro ona utu—kei te pai o te mahi—kei te ritenga hoki o nga utu ina riro nga taonga te hoko ke—kei reira hoki te ritenga o te utu ki nga kai mahi—ka kore e rite te utu ki nga utu o nga taonga, ka whakaitia rawatia iho—heoti ano—ka haere nga kai mahi, ki te kimi mahi ke ma ratou,—ka hira pea ko te utu ki nga kai mahi i nga utu o nga taonga,—ko te tangata nana te mahi—koia e mate,— inahoki ko te nui o nga moni, ka riro i te ritenga ki nga kai mahi,—a—he tikanga ano,—ka whakaritea tonutia kia rite te utu ki nga kai mahi katoa—ka he ano hoki tenei,—ka iti ki nga mohio—ka nui ki te tangata kuare—mehemea hoki—he rite tonu te utu,—ahakoa mohio, ahakoa kuare,—nohea te tangata e minamina ki te mahi;—tena, ka kite ia ki te nui o te utu ki nga mea mohio, ka kawea hoki te ngakau o tera tangata kia wawe ai hoki ia te mohio,—kia nui ai he utu mona; katahi ano te tikanga pai, he inati te pai, te atahua o tenei tikanga.

Engaro ia,—kiai hoki i takitini nga mea mohio o roto o nga mahi katoa—he torutoru nga Tohunga,—nokonei,—ka kite ehinu ki te mohiotanga o o ratou Hoa—ka puhaehae, ka kawea riri, i te iti o nga utu kia ratou,—ka ako iho, ki to ratou nuinga, kia karangatia he utu mo ratou kia rite tonu ki nga mea mohio;—a—he mea ano,—ka whakaro ki te tini o nga kai mahi,—mehemea i ruarua, ka pai, mei kore hoki nga Mira whatu kakahu, tena e riro te mahi ma nga tangata anake;—ko tenei, e kaiponu ana nga Rangatira i nga utu—kati ki nga tangata i te take o te mahi,—he whakakake ake i nga utu o nga taonga kia ranea ai he moni, hei moni utu kia ratou ki nga kai mahi—te whakaro pea hoki ratou, ko te whakanuinga i whakanuia ai te utu o nga mea i hanga, i mahia ai e o ratou ringaringa, ka kite te mano o te tangata i te nui o te utu o nga taonga—ka whakarerea—ekore—e tahuri ki te hoko—akuanei tona tukunga iho, he korenga rawatanga no nga moni,—i kore ki Nga Rangatira,—i kore hoki ki nga Kai mahi,—me aha, ahakoa, akona atu ki te tikanga, ko te ngakau kua utongatia, tohe tonu, rongo rawa ki nga tikanga, mea rawa ki ta ratou i mea ai,—kia kua e tahuri atu ki te mahi;—kia noho noa iho,—he ahakoa mate noa i te kai,—aua atu—te mate noa ai—kua e tahuri ki te mahi—ka pa ano kia kake te utu, hei kona ka tahuri ki te mahi:

Heoti, tatari noa ki nga Rangatira kia whakakakea te utu, te kake hoki, te korenga i kore ai,—ka kawea hoki e te mate o te hiakai, ka hoki ano ki ta ratou mahi i whakarere ai,—i whakarerea ai,—na ratou i whakarongo ki nga tikanga pokanoa mai a etehi ano o ratou, ara, te atawahakaro ka nui te utu o te taonga, ka nui hoki kia ratou ki nga kai mahi nana i hanga; ka iti, iti katoa—i iti ki nga Rangatira, i iti ki nga Kai mahi—kahore hoki he pouritanga o tenei tikanga, he tikanga pai anake, he tikanga marama:

Kua rongo nei tatou ki te tukunga hetanga iho o tenei ritenga—o te ritenga hapai noa ake o te tangata i a ia ano, ina mea kia tu noa ia ki runga hei ako mo nga Hoa; —he tika ano;—Na taua tikanga nei—koia te rawakoretanga o te tangata,—i rawakore ki nga Rangatira—tu tonu iho ki nga Kai mahi te rawakoretanga, na Nga kai mahi,—ka turi,—ka kore e rongo ki te mahi,—na konei hoki i kore ai he taonga —na te korenga o te taonga,—ka kore hoki he moni,—tona tukunga iho he matenga no te tangata i te kore kai i te Rawakore noa iho:

He ahakoa mea,—he ahakoa whenua i he ona tikanga,— he ahakoa kaiponu te hunga whai taonga i a ratou moni,— erangirangi tera, he pai ano kei raro iho,—tena,—ko te tikanga poka noa o te Tutua kia tu ki ranga hei whai korero ki tona nuinga,—he kino ano te tukunga iho o ta te tutua o tana tikanga, inahoki, kua kitea,—kawea noa, kia riro te kahanga kia ratou, kihai hoki i riro—hoki uaua ki te mahi kua whakarerea i mua.

Ko tenei—ahakoa mea, ahakoa mea,—e pai ana,—he wa he ano,—he wa tikanga pai ana;—inahoki,—kahore te mano o te Iwi i rite ki Ingarangi, ki tona tu tangata te atawhakahaere i nga tikanga,—he ahakoa, he tangata kei te he ona whakaro, ahakoa riro te kakanga o nga whakaro o te tokomaha te pehi e te hunga ruarua,—he wahi iti,—tena ano te kimihia haeretia na,—i kino i te wahi o te kino,—no ka mahaki, ka puta ki te takiwa ngawari,—ka marama haere nga whakaro,—ka mahue te amuamu,—te whakatete,—ka hoki ano nga whakaro ki runga ki te kahanga o te Ture,—ka whakamahuetia te hunga tore kore,—ka whai ano ki te tikanga pai— ki te tikanga marama,—ki te tikanga atahua,—ki te tikanga e ako nei, kia waiho ko tena tangata, ko tena tangata—hei whai tikanga mo ia ake ano,—engaro ia ko te eke atu ki runga ki te taonga o te tangata ke whai korero ai whai tikanga ai, ko te he nui tera,—waihoki ko tera tangata hoki, kia kaua ia e tu noa mai ki runga hei kai ako,—hei kai korero ranei, hei whakakino i nga tikanga o nga Hoa—engari ano—kati ano ia ki tana tikanga, ia tangata, ia tangata, ki tana tikanga ake ano,— koiano—heoti ano hoki, ka mutu tenei pukapuka, ko te mutunga tenei, ka mutu i konei.

Ka Mutu.